

Сумський державний педагогічний університет імені А.С. Макаренка
Навчально-науковий інститут фізичної культури
Кафедра логопедії

Чернявська Анастасія Дмитрівна

**КОРЕКЦІЯ ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНОЇ СКЛАДОВОЇ МОВЛЕННЯ
У ДІТЕЙ ПЕРЕДШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ КАЗКОТЕРАПІЇ**

Спеціальність: 016 Спеціальна освіта (Логопедія. Спеціальна психологія)

Галузь знань: 01 Освіта/Педагогіка

Кваліфікаційна робота
на здобуття освітнього ступеня магістра

Науковий керівник:

_____ О.В. Ласточкіна
кандидат педагогічних наук,
старший викладач

« ___ » _____ 2021 року

Виконавець:

_____ А. Д. Чернявська

« ___ » _____ 2021 року

Суми 2021

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ.....	3
ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ І. ТЕОРЕТЧНІ АСПЕКТИ ВИВЧЕННЯ ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНОЇ СТОРОНИ УСНОГО МОВЛЕННЯ У ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ З ЗАГАЛЬНИМ НЕДОРОЗВИНЕННЯМ МОВЛЕННЯ	8
1.1. Психолого-педагогічна характеристика дітей старшого дошкільного віку із ЗНМ	8
1.2. Вивчення особливостей лексико-семантичної складової мовлення у дітей старшого дошкільного віку із ЗНМ	17
1.3. Сучасні лінгвістичні уявлення про лексико-семантичну складову мовлення.....	20
Висновки до І розділу.....	29
РОЗДІЛ ІІ. ХАРАКТЕРИСТИКА СТАНУ СФОРМОВАНOSTІ ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНОЇ СКЛАДОВОЇ УСНОГО МОВЛЕННЯ У ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ З ЗАГАЛЬНИМ НЕДОРОЗВИЕННЯМ МОВЛЕННЯ	30
2.1. Методи діагностики стану сформованості лексико-семантичної складової у дітей старшого дошкільного віку із ЗНМ.....	30
2.2. Характеристика рівнів сформованості лексико-семантичної системи мовлення у дітей із ЗНМ.....	36
Висновки до ІІ розділу.....	40
РОЗДІЛ ІІІ. ДОСЛІДЖЕННЯ КОРЕКЦІЙНИХ МОЖЛИВОСТЕЙ КАЗКОТЕРАПІЇ У РОБОТІ З ДІТЬМИ ПЕРЕДШКІЛЬНОГО ВІКУ З ЗАГАЛЬНИМ НЕДОРОЗВИНЕННЯМ МОВЛЕННЯ	41
3.1. Система роботи з розвитку лексико-семантичної складової усного мовлення засобами казкотерапії у дітей старшого дошкільного віку із ЗНМ	41
3.2. Динаміка розвитку лексико-семантичної складової усного мовлення та аналіз результатів впровадження методики.....	46
Висновки до ІІІ розділу.....	55
ВИСНОВКИ.....	56
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	58
ДОДАТКИ.....	59

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ

ЗНМ – загальне недорозвинення мовлення;

НМР – нормативний мовленнєвий розвиток;

ОГ – основна група;

ГП – група порівняння.

ВСТУП

На сьогоднішній день кількість дітей передшкільного віку з мовленнєвими порушеннями неупинно зростає. Труднощі в засвоєнні мовних одиниць, бідність словника і вже надалі – відсутність бажання спілкуватися і взаємодіяти з однолітками і дорослими є наслідками, які спричиняють саме мовленнєві порушення. Вони можуть бути спричинені як внутрішніми (фізіологічні чинники), так і зовнішніми (соціальні чинники) факторами.

Загальне недорозвинення мовлення у дітей проявляється у порушенні формування всіх компонентів мовленнєвої системи, що відносяться до її звукової і смислової сторони, при нормальному слуху та інтелекті. Тобто діти мають обмежений словниковий запас, недорозвинену граматичну складову мовлення, труднощі в актуалізації слів, особливості формування фонетико-фонематичних процесів та спостерігаються порушення складової структури слів.

Порушення формування лексико-семантичної складової усного мовлення дітей із загальним недорозвиненням мовлення виявляються в обмеженості словникового запасу, різкій розбіжності обсягу активного і пасивного словника, неточному вживанні слів, численних вербальних парафазіях, несформованості семантичних полів, труднощів актуалізації словника. Одним з важливих напрямів корекційно-розвивальної роботи є розвиток лексичної складової мовлення дітей із загальним недорозвиненням мовлення, адже саме в період передшкільного віку словник розвивається у швидкому темпі.

Багато науковців приділяли увагу дослідженню словника дошкільників із загальним недорозвиненням мовлення (Л. Волкова, Н. Жукова, Р. Левіна, Р.Лалаєва, О. Мастюкова, Є. Соботович, Л. Лепеха, В. Тарасун, Т. Філічева, Г. Чиркіна, А. Богуш, М. Шеремет та інші). У працях вчених висвітлена характеристика загального недорозвинення мовлення, розкриті особливості

різних складових мовлення дітей із ЗНМ, зокрема, детально описаний стан словника та наголошено на недорозвиненні лексичної системи, що має вагомий вплив на загальний стан інтелектуально-мовленнєвого розвитку.

Актуальність дослідження полягає в тому, що без глибокого теоретичного аналізу процесів формування словника дітей 6-го року життя із загальним недорозвиненням мовлення III рівня є неможливими подальші дослідження наукових та практичних питань в області логопедичної роботи з даною категорією осіб, створення адекватних технологій корекційної роботи з дітьми передшкільного віку із загальним недорозвиненням мовлення III рівня.

Мета дослідження: теоретично обґрунтувати та дослідити ефективність методики корекції лексико-семантичної частини мовлення у дітей передшкільного віку з загальним недорозвиненням мовлення III рівня.

Реалізації поставленої мети можна досягти шляхом вирішення наступних завдань:

- 1) проаналізувати педагогічну спеціальну літературу з проблеми дослідження;
- 2) вивчити рівень сформованості лексичної системи дітей передшкільного віку із загальним недорозвиненням мовлення III рівня;
- 3) визначити ефективні методи корекційно-розвивальної роботи зі збагачення та активізації лексико-семантичної системи дітей старшого шкільного віку з загальним недорозвиненням мовлення III рівня та перевірити їх ефективність.

Об'єкт дослідження: мовлення дітей 6-го року життя із загальним недорозвиненням мовлення III рівня.

Предмет: збагачення та активізація лексико-семантичної складової усного мовлення дітей передшкільного віку з загальним недорозвиненням мовлення III рівня засобами казко-терапії та LEGO.

Теоретичні та практичні аспекти словника дошкільників із загальним недорозвиненням мовлення III рівня представлені у ряді праць вітчизняних та забіжних вчених: Л. Волкова, Н. Жукова, Р. Левіна, Р.Лалаєва, О. Мастюкова, Є. Соботович, Л. Лепеха, В. Тарасун, Т. Філічева, Г. Чиркіна, А. Богуш, М. Шеремет.

У ході дослідження були використані наступні групи **методів**: аналіз наукової та методичної літератури з обраної теми дослідження, експеримент, методи математичної статистики.

Елементи наукової новизни. Теоретично обґрунтоване використання системи авторських матеріалів для збагачення та активізації лексико-семантичної складової усного мовлення дітей перед шкільного віку з загальним недорозвитком мовлення III рівня. Основною відмінністю розроблених матеріалів засобами казкотерапії та LEGO від вже існуючих є новітність, ефективність та сенсорна стимуляція дошкільників в ході заняття з метою збагачення та активізації лексико-семантичної складової усного мовлення.

Практичне значення. Результати проведеного дослідження та розроблені матеріали засобами казкотерапії та LEGO можуть бути використаними у корекційно-розвивальній роботі з дітьми передшкільного віку із загальним недорозвиненням мовлення. Запропоновані підходи впроваджуються в систему роботи учителя-логопеда в ЗДО № 13 «Купава».

Апробація результатів дослідження.

Апробацію результатів наукового дослідження здійснено у вигляді:

1. Учасі у V Всеукраїнській студентській науково-практичній конференції «Актуальні проблеми спеціальної педагогіки, психології та фізичної терапії» (25 травня 2021р.); у X Всеукраїнській заочній науково-практичній конференції з міжнародною участю «Сучасні проблеми логопедії та реабілітації» (18 листопада 2021 р.)
2. Друку публікацій:

1. Чернявська А.Д. «Характеристика стану сформованості лексико-семантичної системи мовлення у дітей старшого дошкільного віку з загальним недорозвиненням мовлення». Актуальні проблеми спеціальної педагогіки, психології та фізичної терапії (25 травня 2021р.).
2. Ласточкіна О.В., Чернявська А.Д. «Дослідження корекційних можливостей казко терапії у роботі з дітьми передшкільного віку з загальним недорозвиненням мовлення». Сучасні проблеми логопедії та реабілітації (18 листопада 2021р.).

Структура роботи. Робота складається з трьох розділів, висновків до розділів, загальних висновків, списку використаних джерел та додатків. Робота містить 4 рисунка.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ВИВЧЕННЯ ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНОЇ СИСТЕМИ УСНОГО МОВЛЕННЯ У ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ З ЗАГАЛЬНИМ НЕДОРОЗВИНЕННЯМ МОВЛЕННЯ

1.1. Психолого-педагогічна характеристика дітей старшого дошкільного віку із загальним недорозвиненням мовлення.

Вперше поняття загального недорозвинення мовлення було сформульовано внаслідок досліджень, проведених Р.Е. Левіною [43]. З її точки зору: «Під загальним недорозвиненням мовлення у дітей з нормальним слухом і первинно збереженим інтелектом слід розуміти таку форму мовленнєвої аномалії, при якій порушено формування всіх компонентів мовленнєвої системи, що відносяться як до звукової, так і до смислової сторін мовлення».

Н. С. Жукова, О. М. Мастюкова, Т. Б. Філічева також дотримуються даної точки зору, вони пов'язують поняття «загальне недорозвинення мовлення» такою формою патології мовлення у дітей, що мають нормальний слух і первинно збережений інтелект, при якій порушується формування всіх компонентів мовленнєвої системи. [26]

Т.Б. Філічева, Г.В. Чіркина також розглядають загальне недорозвинення мовлення, як різні складні мовленнєві розлади, при яких у дітей порушується формування всіх компонентів мовленнєвої системи, що відносяться до її звукової і смислової сторін, за нормального слуху та інтелекту. [74]

О.М. Корнєв зазначає, що серед дітей досить розповсюджені стани тотального недорозвинення всієї мовленнєвої системи. У логопедії вони отримали назву загального недорозвинення мовлення – ЗНМ.

На відміну від інших дослідників, О.М. Корнєв пропонує іменувати недорозвинення мовлення, що має самостійний генез, який пов'язаний з розладом мовленнєвих операцій, як первинне недорозвинення мовлення. Він обґрунтовує це тим, що дане поняття більш виразно відображає патогенез мовленнєвого розладу, ніж термін ЗНМ [40].

Причинами загального недорозвинення мовлення можуть виступати різні несприятливі впливи як під час внутрішньоутробного (пренатального) періоду розвитку дитини (токсикози, інтоксикації), так і під час пологів (натального періоду) (асфіксії, пологові травми).

При загальному недорозвиненні мовлення відзначається пізній початок мовлення, убогий запас слів, аграматизми, дефекти вимови і фонемоутворення. Мовленнєве недорозвинення виражається у дітей в різному ступені: це може бути лепетне мовлення, відсутність мовлення і розгорнуте мовлення з елементами фонетико-фонематичного або лексико-граматичного недорозвинення.

В більшості наукових джерел прийнятою є така класифікація загального недорозвинення мовлення: за ступенем тяжкості прояву дефекту.

Виділяють чотири рівні загального недорозвинення мовлення. Перші три рівні виділені і охарактеризовані Р.Е. Левіною, четвертий рівень представлений в роботах Т.Б. Філічевої [75].

Перший рівень мовленнєвого недорозвинення характеризується тотальним або майже повним невмінням користуватися звичайними мовленнєвими засобами спілкування.

Діти, які мають I рівень спілкуються за допомогою лепетних звуків і жестів. Вони не розрізняють форми однини і множини, чоловічого і жіночого родів, дієслів минулого часу і т.д. У характеристиці звукової сторони усного мовлення слід виділити непостійний характер звукового оформлення одних і тих же слів. Вимова окремих звуків не має чіткої, постійної артикуляції. Характерною для них також виступає обмежена здатність відтворення

складових елементів слова. У самостійному мовленні переважають одно- і двоскладові утворення, в відображеному мовленні - скорочення повторюваного слова до одного - двох складів.

Позначення предметів відутнє або починає свій розвиток розуміння сутності значень. Назви окремих дій можуть замінюватися конкретними назвами предметів. Зокрема «відкрити-двері», при цьому може спострігастся і зворотня ситуація – коли назви предметів можуть замінюватися назвами дій такими як «ліжко-спати».

Характерною рисою є багатозначність слів, що вживаються. Вони мають незначний запас слів. Вони мають невеликий запас слів, які відображають безпосередньо сприймання предметів і явищ [24].

При передачі граматичних відносин діти не користуються морфологічними елементами, а в їхньому мовленні найбільш вживаними є кореневі слова, що позбавлені флексій. Також фрази можуть складатися з лепетних елементів. Слід зазначити, що лепетне слово може мати має різноманітну співвіднесеність і є зрозумілим лише в конкретних ситуаціях. Пасивний словник ширше за активний, хоча теж є дуже обмеженим. Відсутнє або є лише в зародковому стані розуміння значень граматичних словозмін, але тільки за наявності ситуаційно орієнтують ознаки. При сприйманні зверненого мовлення домінуючим являється його лексичне значення [25].

Другий рівень мовленнєвого розвитку характеризується формуванням загальноновживаного мовлення. На цьому рівні спілкування дітей з загальним недорозвиненням мовлення здійснюється не тільки за допомогою жестів, але і за допомогою обмеженого запасу загальноновживаних слів, хоча і вельми перекручених або спотворених. Таке мовлення також глибоко недорозвинене, проте діти на даному етапі володіють досить великим запасом загальноновживаних слів. Незважаючи на велику кількість аграматизмів, у мовленні присутні слова, що позначають предмети, дії, а також якості предметів і дій; також наявні слова, що позначають особисті

займенники, зрідка спостерігаються вживання прийменників і сполучників. Однак при ускладненнях діти часто вдаються до жестів і замінюють одні слова іншими. На цьому рівні відмічається розрізнення деяких граматичних форм.

Третій рівень мовленнєвого недорозвитку характеризується вже наявним розгорнутим фразовим мовленням, а саме з елементами лексико-граматичного, семантичного та фонетико-фонематичного недорозвинення.

Характерною ознакою також для дітей з загальним недорозвиненням мовлення є недиференційоване вимовляння звуків, коли звук замінює один або одночасно декілька звуків окремої фонетичної групи, відбувається заміна груп звуків на більш спрощені за артикуляцією. Спостерігається різна вимова звука у словах; правильна вимова ізольовано, але заміна у словах і реченнях [24].

В активному словнику доміантними виступають іменники та дієслова. У мовленні дітей недостатня кількість слів, що позначають якість, ознаки, стани предметів і дій.

Відзначається наявність великої кількості аграматизмів, які виявляються у помилках узгодження числівників із іменниками, прикметників із іменниками в родах, числах, відмінках. Спостерігається велика кількість помилок під час використання дітьми простих і складних прийменників. Розуміння змін значень слів, що виражаються приставками та суфіксами є недостатніми. Виникають труднощі в розрізненні морфологічних елементів, які відображають значення чисел та родів, розуміння логіко-граматичних структур, які відображаються причинно-наслідковими, часовими та просторовими відносинами. Зв'язне мовлення характеризується простими поширеними реченнями [51].

Четвертий рівень мовленнєвого недорозвинення характеризується труднощами у вираженні антонімічних відносин таких слів як біг - крок, бігти - ходити. Особливостями граматичного оформлення мовлення у дітей з

четвертим рівнем загального недорозвинення мовлення є наступні помилки в процесі вживання іменників як родового так і знахідного відмінків множини (наприклад: у зоопарку годували лисів), складних прийменників; Порухення процесу узгодження прикметників з іменниками.

Наступною відмінною особливістю дітей цього рівня є своєрідність їх зв'язного мовлення:

- під час бесіди, при складанні розповіді з певної теми, комплект сюжетних картинок, незмінною є наявність порушення логічної послідовності, зосередження на не важливих деталях, не зосередженість на головних подіях, повторення окремих ситуацій;

- під час розповідаючи про події з власного життя, або на вільну тему застосовуючи елементи творчої діяльності, вони, як правило користуються в простими реченнями, які є малоінформативними;

- сталими також є труднощі при плануванні висловлювань та відбір відповідних мовленнєвих засобів [51].

Так як старший дошкільний вік відноситься до етапу, який характеризується інтенсивним психічним розвитком, при цьому перше місце займає цілеспрямована пізнавальна діяльність, яка спрямовується на пізнання дітьми оточуючого світу за основі сприйняття, мислення, пам'яті, уваги, мовлення.

Саме цей вік є важливим в процесі психічного розвитку, оскільки першочерговою є пізнавальна діяльність, під час якої відбуваються зміни в психічній сфері [16, с.4].

У дослідженнях Л.С. Виготського, О.М. Леонтьєва, С.Л. Рубінштейна доведено, що головне значення під час розвитку мовлення та процесі оволодіння сутністю значень слів має не пам'ять, а мислення, оскільки мова являє собою мовномисленнєву діяльність. [16, 39].

Специфіка розвитку мислення під час дошкільного віку виявляються під час переходу від розумової діяльності до абстрактно-логічного, від

конкретного до проблемного, що проявляється в таких характеристиках як гнучкість, самостійність та продуктивність мислення.

Логічне мислення часто пов'язують зі можливістю оперування категоріями, судженнями та висновками, при цьому його розвиток як правило характеризується логічними прийомами мислення. Прихильниками такого підходу є Н.Б. Істоміна, О.М. Леонтьєв, Н.А. Менчинська, Н. Ф. Талізїна [39].

Розвиток мислення має значний позитивний вплив на розвиток сутності мовленнєвої діяльності дітей дошкільного віку. Під час сприйняття старшими дошкільниками відбувається посилення ролі зорового порівняння і опрацювання вербального матеріалу. Мислення стає більш інтелектуальним процесом, що дає можливість більш глибоко розуміти навколишнє середовище і його закономірності. Розвиток пам'яті у дитини в першу чергу залежить від процесів сприйняття навколишньої дійсності, при цьому слід зазначити, що головним видом пам'яті є образна [16].

Характерною ознакою розвитку пам'яті для дітей дошкільного віку є перехід від мимовільного до довільного запам'ятовування, сутність якого полягає у формуванні системи регулятивних компонентів психічної діяльності та прийомах які допомагають запам'ятовувати вербальний матеріал у відповідності до операцій розумової діяльності [38].

Під час дошкільного віку розвивається словесна пам'ять, оскільки відбувається процес освоєння мовлення; формується довільна пам'ять, що пов'язана зі збільшенням регулюючої ролі мовлення, з'являються довільні варіанти поведінки і діяльності.

У дітей передшкільного віку покращується увага, а саме з'являються елементи довільності, значно збільшується її обсяг і стійкість.

Розвиток довільної уваги старших дошкільників пов'язаний з всебічним розвитком мовленнєвої діяльності, відбувається розуміння

подальшого значення діяльності, її мети, а також спостерігаються прояви довільної поведінки.

Під час розвитку дитячої уяви відбувається ускладнення сюжетно-рольової гри, і це обумовлює трансформацію уяви від репродуктивної до творчої, від мимовільної до довільної уяви. При цьому до основних функцій уяви слід віднести: захисну, яка пов'язана з процесом формування практичних навичок пізнання світу, що оточує дітей, і пізнавальну, яка націлена на розв'язання проблемних ситуацій, і має вплив на регулювання психічного стану на основі створення уявної ситуації, що відрізняється від реальної [38].

Дошкільний період характеризується перебудовою пізнавальних процесів. Діти даного віку продовжується засвоєння фонетики, їх словниковий запас збільшується до 5-6 тисяч слів, що дає їм можливість оволодіти більш складними формами існуючої мовленнєвої діяльності [36].

Мовлення являє собою найбільш простий і складний спосіб самоствердження, і отже саме використовуючи його дитина стає більш талановитою та має можливість самовиражатися. Опановуючи мовлення діти мають можливість спілкуватися і набувати нові знання. Під час дорослішання у дитини у неї виникає потреба в комунікації, слід зазначити, саме потреба в спілкуванні не є вродженою, а з'являється, формується і розвивається під час взаємодії дитини з оточуючими.

Російський науковець К.Д. Ушинський зазначав: «Рідне слово є основою всякого розумового розвитку і скарбницею всіх знань».

Високий рівень розвитку мовлення спостерігається у дітей старшого дошкільного віку, так більшість дітей починають вірно вимовляти всі існуючі звуки рідної мови мають можливість регулювати рівень сили голосу, темпу мовлення, а також інтонації, що стосуються питання, радості, подиву.

Діти до цього віку у дітей накопичують достатній словниковий запас, причому спостерігається збагачення лексики, діти використовують схожі

слова (синоніми) або протилежних (антоніми) за змістом та значенням, багатозначних слів. В даний період відбувається збагачення мовлення дітей частинами рідної мови як прикметниками, прислівниками, іменниками із узагальненим значенням [34].

Відбувається тісний зв'язок між розвитком мовлення з розвитком словесно-логічних операцій. В даний період діти набувають значного запасу похідних слів, і це впливає на формування здатності дітей до узагальнення та класифікації предметів і явищ.

Поетапне збільшення складу мовлення дитини є наслідком отримання життєвого досвіду, ускладнення її спілкування з людьми старшого віку. У дошкільному віці формуються три функції мовлення, що мають значний вплив на формування інтелекту:

- Комунікативна. Має значний вплив на емоціональний та інтелектуальний як стан, так і розвиток дитини. Під час комунікації дитина має можливість засвоювати нові поняття.
- Пізнавальна. Має значну роль в процесі сприйняття впливаючи на сенсорні функції що змінюють свій характер на пошуковий, під час розвитку вербальної пам'яті, і це має важливий вплив на формування узагальненого мислення.
- Регулююча. Ця функція мовлення пов'язана з можливостями планування інтелектуальної діяльності [36, с.6].

Діти в даному віці як правило завершують етап мовленнєвого розвитку, а саме засвоєння лексичної та граматичної систем мовлення. Діти у своїх висловлюваннях все частіше починають використовувати прості та поширені речення, складносурядні і складнопідрядні. Діти починають критично ставитися до власних граматичних помилок, а також оточуючих, у них з'являється вміння контролю власної вимову.

Удосконалюється зв'язне, монологічне мовлення. Оволодіння зв'язним монологічним мовленням - вище досягнення мовленнєвого виховання

дошкільників, яке включає в себе засвоєння як звукової культури мовлення, так і словникового складу з граматичною будовою, і це відбувається під час розвитку усіх складових частин мовлення, а саме лексичної, граматичної та фонетичної. Кожна із цих складових має програмне ядро, що значно впливає на організацію мовленнєвого висловлювання, а з цим і на розвиток зв'язного мовлення. Формування зв'язного мовлення узагальнює в собі розвиток навичок та умінь складати та відтворювати висловлювання різних типів: опис, розповідь, міркування. Дошкільники самостійно можуть переказати зміст невеликих казок, оповідань, мультфільмів. Також, без допомоги дорослих, діти розкривають зміст картинок, де зображені добре знайомі їм предмети. Часто при складанні розповіді за малюнком дошкільники приділяють більшу увагу основним деталям, опускаючи другорядні.

У передшкільному віці діти переходять на новий етап засвоєння мовлення:

- мовлення переходить від ситуативної до контекстної;
- відбувається розвиток регулюючої функції мовлення, що здійснює вплив на регулювання діяльності і поведінки;
- більш високого рівня розвитку набуває звукова складова мовленнєвої діяльності, а саме відбувається подолання вад вимови звуків, у дітей розвивається фонематичний слух, спостерігається оволодіння звуковим аналізом слів;
- формується змістовна сторона мовленнєвої діяльності: поповнюється словник, з'являється лексична варіативність, діти опановують зв'язне мовлення.

Отже, загальне недорозвинення мовлення як наукова проблема давно цікавить дослідників, тому впродовж років вивчення ними було сформоване поняття про сутність ЗНМ як стану відхилення від мовленнєвого розвитку, класифікацію, яка виділяє основні аспекти вираження ЗНМ в мовленнєвій діяльності дитини по кожному з 4 рівнів. Також завдяки накопиченому

досвіду науковців було сформовано загальну психолого-педагогічну характеристику особистості дітей з загальним недорозвиненням мовлення, що виявляється в недосконалості формування вищих психічних функцій, труднощах процесу комунікації та соціалізації, формуванні провідних видів діяльності з деяким запізненням.

1.2. Особливості лексико семантичної складової усного мовлення у дітей старшого дошкільного віку з загальним недорозвиненням мовлення.

При загальному недорозвиненні мовлення формування і розвиток лексико-семантичної будови мовлення йде нерівномірно, наприклад, засвоєння активного і пасивного словника у таких дітей відбувається більш ефективно, ніж засвоєння граматичних значень, це пояснюється тим, що граматична система мови організована на базі великої кількості правил.

У більшості випадків такі граматичні форми як словозміна і словотвір з'являються у дітей з загальним недорозвиненням мовлення в такому ж порядку, що і при типовому мовленнєвому розвитку. У таких дітей спостерігається більш повільний розвиток граматичної будови мовлення, спостерігається порушення в розвитку морфологічної і синтаксичної системи мовлення, семантичних формально-мовленнєвих компонентів. Також у дітей із загальним недорозвиненням мовлення присутня перевернена картина загального мовленнєвого розвитку [32].

Вивчаючи особливості мовлення у дітей передшкільного віку з загальним недорозвиненням мовлення, ми прийшли до висновку, що їм властиві порушення в засвоєнні як морфологічних, так і синтаксичних одиниць мовлення. Таким дітям також властиві проблеми при виборі граматичних засобів для вираження власних бажань і думок, спостерігаються проблеми і в комбінуванні цих думок.

Перш за все проблеми в лексико-граматичній будові мовлення у таких дітей викликані недостатнім розвиненням морфологічних та синтаксичних узагальнень, несформованості мовленнєвих операцій, під час яких відбувається граматичне вибудовування, вибір конкретних мовленнєвих елементів з сформованої встановленої в свідомості дитини моделі їх об'єднання в певні синтагматичні системи.

Варто відзначити, що мовленнєві узагальнення можуть мати як первинний характер так і вторинний характер несформованості.

У навчанні старшого дошкільного віку із загальним недорозвиненням мовлення порушення формування та розвитку лексико-граматичних операцій може призвести до значної кількості морфологічних аграматизмів. Суть цих аграматизмів, як правило, полягає в складнощах визначення морфеми, співставлення її сутності морфеми з її звуковим значенням [20].

Такими дослідниками, як М.С. Жукова, В.А. Ковшиков, Е.Ф. Соботович, Т.Б. Філічева та іншими, були вивчені особливості розвитку лексико-граматичної будови мовлення у дітей з ЗНМ. Так цими дослідниками були описані наступні невірні форми поєднання слів у реченні:

- 1) діти невірно застосовують родові, числові, відмінкові закінчення іменників, а також прикметників;
- 2) спостерігається невірне застосування як відмінкових так і родових закінчень кількісних числівників;
- 3) у дітей посилки при узгодженні дієслова із іменниками і займенниками;
- 4) спостерігається також невірне використання як родових так і числових закінчень дієслів в минулому часі;
- 5) невірне використання прийменниково-відмінкових конструкцій [33, 35,41,51].

Також діти даної категорії мають в своєму мовленні як загальні, так і специфічні аграматизми.

Яскравою особливістю дітей старшого дошкільного віку із загальним недорозвиненням мовлення є те, що їх мовлення у великій мірі залежить від лексичної семантики, ступенів популярності слова, від звукоскладової структури слова, а також від типу речення.

У навчанні дітей старшого дошкільного віку формування і розвиток лексико-граматичної будови мовлення також протікає зі складнощами і деякими труднощами. У своїх наукових роботах такі автори як Р. І. Лалаєва і Н. В. Серебрякова вказують, що ці складнощі в засвоєнні лексико-граматичної будови мовлення пояснюються перш за все абстрактним характером граматичних значень і великою кількістю мовленнєвих правил в граматичній системі мовлення. Так як при ЗНМ відбувається порушення засвоєння знакової форми мовлення, порушується комбінування знаків на базі мовленнєвих правил, і порушується оперування знаками в процесі мовленнєвого висловлювання.

Всі граматичні форми з'являються у дошкільників з ЗНМ в такій самій послідовності, що і у дітей з нормо-типовим розвитком.

Складнощі засвоєння лексико-граматичних категорій виникають через уповільнений темп засвоєння. Авторами Р.І. Лалаєвою і Н.В. Серебряковою було відмічено, що дані порушення відбуваються через недорозвинення морфологічних і синтаксичних узагальнень, несформованість мовленнєвих операцій [35].

Такими дослідниками, як М.В. Серебряковою і Е.Ф. Собонович, проводився аналіз мовленнєвої діяльності учнів з ЗНМ.

З'ясувалося, що лексико-граматичний лад мовлення у даної категорії дітей характеризується не засвоєнням певних важких лексико-граматичних форм (орудний відмінок, розмежування закінчень за типами відмін, тощо) присутністю в мовленні значної кількості ненормативних словотворів, варіативних замінів афіксів, які відрізняються за значенням, а також порушенням процесів комбінування фонем [46].

Отже, в процесі дослідження спеціальної наукової літератури з даної тематики став зрозумілим той факт, що формування лексико-граматичної складової усного мовлення у дітей старшого дошкільного віку з загальним недорозвиненням мовлення відбувається нетипово і значно відрізняється від загальноприйнятої мовленнєвої норми і відрізняється певними особливостями та закономірностями.

1.3. Лінгвістичні уявлення про лексико-семантичну систему мовлення на сучасному етапі.

Формування мовлення являє собою складне структурне утворення, однією із складових якого є лексико-семантична сторона усного мовлення. Лексична складова мовлення формується на основі утворення нервових зв'язків та стереотипів.

У працях дослідників Н.В. Серебрякової, Р.І. Лалаєвої, Е.В. Назарової, Т.Б. Філічевої, В.П. Глухова, Р.Е. Левіної та інших зазначені основні принципи формування лексико-семантичної складової усного мовлення.

Так, на думку Р.І. Лалаєвої, формування первинних основ лексико-семантичної складової мовлення, характеризуються широкою іррадіацією, що впливає на наявність значних помилок. Яскравим прикладом даних помилок виступає неправильна словозміна і словотвір [43, с.47].

О.М. Гвоздьов в своїх дослідженнях визначив певну послідовність формування лінгвістичних уявлень у дітей: на початку відбувається засвоєння найбільш типового, а також всіх продуктивних форм словотворення [15, с.36-38].

Також О.М. Гвоздьов визначив три основних періоди, що стосуються формування граматичної будови мовлення у дітей: I – період речень, які формуються з аморфних слів-коренів (від 1р. 3 міс. до 1р. 10 міс.).

Цей період включає 2 етапи:

- етап однослівних речень;
- етап речень з декількох слів-коренів.

1-й етап I періоду (1р. 3 міс. – 1р. 8 міс.). Цей етап характеризується однослівними реченнями – дитина починає використовувати окремі слова як речення, супроводжуючи висловлювання жестами, мімікою та різними інтонаціями.

Основу словника у даний віковий період складають іменники, які характеризують назви осіб, предметів, звуконаслідування (бух, бі-бі, му, мяу), лепетні слова (ді, моко).

2-й етап I періоду (1 р. 8 міс. – 1р. 10 міс.). Для цього етапу характерними є речення з декількох слів-коренів. Дитина формує висловлювання спочатку з двох, потім з трьох слів, таким чином дитина починає оперувати фразами.

Слова між собою пов'язані граматично не правильно, вони об'єднані лише інтонацією. У реченнях діти використовують одну граматичну форму слів – іменники в називному відмінку, дієслова у неозначеній формі, чи у формі другої особи однини наказового способу.

Оцінка мовлення дітей на даному етапі вказує на те, що діти з мовленнєвого середовища, в якому знаходяться, сприймають лише загальний зміст слів не беручи до уваги основне. Під час сприйняття різних форм слів (іграшка, іграшки, гратися, іграшкою і т.д.) дитина має можливість сприймати загальну частину цих слів (іграшка) При використанні слів дитина обирає невірну граматичну форму та вживає її у всіх словосполученнях. [18].

2 період - характеризується засвоєння граматичної структури речень (1р. 10 міс. – 2 р. 1 міс.). Цей період передбачає реалізацію трьох етапів:

- етап, що пов'язаний з формування перших слів.);
- етап, що характеризується оперуванням флексійною системою мовлення з метою формування синтаксичних зв'язків слів (25 міс. – 30 міс.);

- етап, що характеризується засвоєнням службових слів для вираження синтаксичних відносин (2р. 6 міс. - 3 р.).

1-й етап II періоду. Для цього етапу характерна поява перших форм слів та формування граматичної будови мовлення. У порівнянні з попередніми етапами, де слова залишалися в незмінній формі, цей етап характеризується використанням у мовленні дитини різних граматичних форм слова.

До перших граматичних форм іменників у дітей належать такі:

- форми називного відмінка однини і множини з закінченнями -и, -і (фонетично завжди -і через пом'якшення приголосних);
- форми знахідного відмінка із закінченням -у (іграшку, машинку), іноді можна спостерігати форми родового відмінка із закінченням -и (немає іграшки), закінчення-е для позначення місця (толі замість на столі);

До перших граматичних форм дієслів належать:

- наказовий спосіб другої особи однини (йди, неси, дай);
- форми третьої особи однини теперішнього часу (сидить, спить);
- зворотні та незворотні дієслова.

У віці до двох років діти починають використовувати у своєму мовленні прикметники, часто лише у формі називного відмінка чоловічого або жіночого роду, але вони не узгоджують їх з іменниками. Для цього етапу характерним є збільшення структури та обсягу речень до 3-4 (Соня їсть кашу) [18].

2-й етап II періоду. Даний етап характеризується початком використання складної системи закінчень (флексій) для вираження зв'язків слів (від 2р. 1 міс. до 2р. 6 міс.).

В українській мові словозміна характеризується великою різноманітністю флексій (закінчень), які є систематизованими при формоутворенні в різні типи відмін імен та дієвідмін дієслів. Через

різноманітність системи закінчень дитині дуже важко дається засвоєння всіх форми словозміни.

Дитина засвоює граматичні форми слів відповідно до частоти виконання у мовленнєвому середовищі, де вона знаходиться семантичної функції. Характерним для дитячого мовлення є часте засвоєння закінчень, що найчастіше використовуються. Інші варіанти закінчень, що виражають одне й те саме граматичне значення, відсутні у мовленні, або можуть бути витісненими, замінюються на продуктивні флексії.

Так, форми іменників у родовому відмінку множини можуть мати декілька варіантів закінчень. Дитині буде важко засвоїти різні форми флексій, якщо для вираження того ж самого граматичного значення буде використовуватися багато варіантів закінчень. [18].

Відмінною рисою мовлення дітей на цьому етапі є бажання дітей основу різних граматичних форм слова. На початку спостерігається звичайне поєднання кореня та закінчення, яке виражається у відсутності чергувань, та скорочені голосних. Словник іменників збагачується граматичними формами – безприйменниковими формами непрямих відмінків: знахідного, родового, орудного [14].

Діти починають розрізняти форми однини і множини дієслів дійсного способу, опановують зміну за особами (крім 2-ї особи множини), розрізняють форми теперішнього, минулого часів, але плутають форми чоловічого, жіночого та середнього родів у минулому часі. [14].

Також ще не засвоєною являється словозміна прикметників, мовлення дітей характеризується частими помилками в узгодженні прикметника з іменником. У правильному варіанті діти можуть вживати прикметники у множині, які знаходяться лише в називному відмінку.

Засвоєними вже являються особисті займенники. На цьому етапі у дітей в усному мовленні з'являються прості прийменники: в, на, у, з. Але спостерігаються заміни прийменників та змішування закінчень, що часто не

відповідає мовленнєвій нормі. Структура речень розширюється та ускладнюється до 5-8 слів, починають з'являтися складні речення, поява безсполучникових передуює появі складносурядних.

3-й етап II періоду - етап характеризується засвоєнням службових слів, які потрібні для вираження синтаксичних відносин (від 2р. 6 міс. до 3 р.). Характерним для нормального мовленнєвого розвитку є те, що після засвоєння основних найбільш функціональних граматичних елементів мови - закінчень (флексій), дитиною засвоюються прийменники.

Цей етап характеризується дитина правильністю вживання простих прийменників і більшістю сполучників, але при спробах вживати більш складні прийменники, характерним є поява у мовленні аграматизмів.

Триває процес розрізнення системи відмінювання іменників, а саме засвоєння флексій множини – закінчення називного відмінка множини.

На цьому етапі діти закріплюють уміння узгоджувати прикметники з іменниками в непрямих відмінках. У мовленні дітей спостерігається удосконалення умінь вживати та складнопідрядні речення, засвоєння більшості службових слів.

Таким чином, під час цього періоду йде активне засвоєння дитиною багатьох граматичних форм. Однак у повній мірі морфологічна система мови ще не засвоєна.

3 період - період подальшого засвоєння морфологічної системи (від 3р. до 7 р.) [18].

Даний період характеризується систематизацією та узагальненням граматичних форм за типами відмін та відмінювання, засвоєння багатьох поодиноких граматичних форм. Дитиною все менше використовуються морфологічні елементи (словотворення), оперує не тільки загальними правилами з граматики, а і узагальнює та уточнює їх та користується системою відбору .

У мовленні дітей до 4 років подекуди можна зустріти незмінні наголоси при словозміні, уніфікації основи. У період після 4 років у мовленні дитини можна зустріти лише помилки в чергуванні звуків в основах дієслів. Дитина засвоює правила узгодження прикметника з іменником в непрямих відмінках.

Тобто, до закінчення передшкільного віку дитина вже володіє майже всіма складовими лексико-граматичної системи. Саме цей рівень практичного володіння мовленням, що дає дитині змогу в шкільному періоді перейти до ознайомлення та подальшого усвідомлення граматичних закономірностей при вивченні рідної мови.

На думку Борякова Н. Ю: « тимчасові характеристики даного процесу різні і можуть тривати довгий час, це обумовлено відсутністю внутрішньої орієнтації дітей на форму слова. Дані навички формуються в процесі тривалої і цілеспрямованої роботи, звернення уваги дитини на форму слова, акцентування уваги на склад слова» [6].

Т.Б. Філічева розглядала процеси формування у диференціації, формування стереотипу, а також заміни сформованих навичок формування слів на інші засоби [74].

Робота в даному напрямку повинна містити багаторазові підкріплення методичними правилами розвитку мовлення дітей, такими як повторення, забезпечення мовленнєвої практики, спеціальні вправи.

Формування лексико-семантичних структур об'єднує в собі ряд цілеспрямованих, послідовних дій, де на першому етапі відбувається формування навичок та умінь словозміни і словотворення іменників. Таким чином, ми вважаємо, що процес формування лексико-семантичних категорій повинен розпочинатися саме з роботи над іменником.

У формуванні навичок вживання дітьми іменника виникає ряд питань. Використання відмінкових форм іменників - цей аспект включає в себе

формування навички зміни іменників за відмінками, вживання іменника у називному відмінку.

Наступним аспектом є формування вміння вживати іменник в певному роді і числі. Процес формування такого вміння у дітей дає певне підґрунтя для подальшого розвитку вміння добирати і використовувати прикметники і числівники у формі, яку потребує мовленнєва ситуація.

Основою формування граматичної будови мовлення являється вірне узгодження іменників зі словами.

Процесами, при яких виникають труднощі у формуванні лексико-семантичних засобів на прикладі іменника являються:

- порушується використання відмінкових закінчень, а також вживання родових та числових форм;
- не вірне вживання прийменників у реченні.

За нормального мовленнєвого розвитку порушення вживання лексико-граматичних форм являються ситуативними і не носять системного характеру. [52]

С.Н. Цейтлін було запропоновано систему розподілу, де всі граматичні помилки, які зустрічаються у мовленні можна розділити на два види - морфологічні і синтаксичні. Морфологічними помилками при вживанні іменника вважаються такі як зміна роду, утворення перекручених форм однини і множини, крім цього спостерігаються помилки при відмінюванні іменників. Синтаксичними помилками вважаються вирівнювання основ однини і множини іменників [12, с.43].

Труднощі узгодження прикметника з іменником у непрямих відмінках, словозміни, вживання відмінкових і родових закінчень і т.д. вказують на несформованість лексико-граматичних уявлень. Вище описані порушення мають місце і у шкільному віці, бо вони можуть призводити до труднощів у оволодінні писемним мовленням.

Лексичний лад мовлення, який проявляється в експресивному мовленні виділяється певними характерними особливостями:

- Заміна назв частин предметів назвою самого предмета в цілому;
- Заміна назви предмета назвою дії (шнурки - «зав'язувати щоб»)
- Заміна видових понять родовими (ромашка, дзвіночок - квітка)
- Заміна слів іншими, близькими по ситуації і зовнішніми ознаками (крісло, табурет - стілець)
- Використання узагальнюючих понять, в основному побутового характеру;
- Відсутність антонімів у мовленні, рідкісне використання синонімів.

Для мовленнєвого розвитку у нормі характерним є використання іменників і прикметників в усіх відмінках, дітьми складаються правильні форми при вживанні у мовленні. При цьому мовлення характеризується сформованістю вмінь правильного вживання іменників і прикметників у всіх відмінках і числах.

Складнощі у дітей викликають вживання рідко вживаних слів (архаїзмів), їх словозміни, також нерідко труднощі можуть виникати при формуванні іменників у родовому і в називному відмінках множини.

У роботах Є. Я. Сизової вказується, що при нормальному мовленнєвому розвитку діти вміють безпомилково вживати іменники в формах однини і множини.

Для мовленнєвого розвитку у нормі характерними є наявність наступних операцій:

- Безпомилкове вживання позначень тварин та їх дитинчат;
- Вживання іменника у формі множини в родовому відмінку;
- Вживання іменників, що позначають назви дитинчат тварин в називному та родовому відмінках;
- Правильне вживання форм множини родового відмінка іменників [49].

В.І. Селіверстов відзначає: «норма мовленнєвого розвитку характеризується відсутністю синтаксичних помилок: правильне вживання речень із однорідними іменниками, сформованість умінь правильного узгодження слів у реченні, сформованість навичок правильного узгодження слів у реченнях, активне використання простих видів складносурядних і складнопідрядних речень, формування навички складання простих і складних речень. При нормальному мовленнєвому розвитку спостерігається використання прямої і непрямой мови в текстах».

Нормальний мовленнєвий розвиток на думку О.К. Макарової і Е.Ф. Собонович допускає наявності ряду помилок, до яких автори відносять:

- Спотворення при використанні відмінкових форм;
- Допущення помилок у вживанні роду іменників;
- Наявність помилок при узгодженні прикметників і числівників з іменниками;
- Відсутність або неправильне вживання прийменника;
- Неспецифічні порушення навичок словотворення [45].

Логопедична робота з розвитку мовлення при наявності специфічних стійких лексико-граматичних засобів повинна бути спрямована, на думку, Р.І. Лалаєвої, Л.В.Лопатіної, Т.А.Ткаченко, Т.Б.Філічевої та ін., на розвиток лексичної сторони мовлення:

- розвиток розуміння словника за такими узагальнюючим поняттям, як предмети, дії, ознаки;
- формування вміння по слову виділяти знайомі предмети; розвиток розуміння слів з суфіксом збільшування;
- а так само розвиток розуміння префіксальних відносин [35].

Розвиток граматичних засобів мовлення має включати:

- формування розуміння сутності єдиного і множини іменників і прикметників;

- розвиток основ використання прийменниково-відмінкових конструкцій і прийменників;
- розширення і активізацію пасивного і активного словника.

Труднощі у засвоєнні семантичної будови дітьми перед шкільного віку слів пояснюються особливостями віку, закономірностями, послідовністю засвоєння морфологічної та синтаксичної складових мовлення, складністю саме граматичної системи, особливо такого розділу, як морфологія.

Практика роботи дослідників показує, що діти із загальним недорозвиненням мовлення мають відхилення в розумінні відмінків і прийменників, неправильному їх вживанні в реченнях, опусканні прийменників, порушення в формуванні словозміни.

Висновки до розділу I

Таким чином, аналізуючи психолого-педагогічну та спеціальну логопедичну літературу ми зробили наступні висновки.

Труднощі у засвоєнні дітьми граматичної будови мовлення пояснюються особливостями старшого дошкільного віку, закономірностями засвоєння морфологічної та синтаксичної сторін мовлення, складністю граматичної системи.

Займаючись вивченням граматичного ладу мовлення в розвитку дітей, вченим О.М. Гвоздьовим були виділено три основних періоди його формування: I період – характеризується появою речень, дитина ще не ставить перед собою і не може підібрати потрібну граматичну форму до слів і вживає однакові форми слів в різних мовленнєвих ситуаціях. II період – характеризується засвоєнням граматичної структури речень, засвоюються багато основних граматичних форм. Однак повною мірою морфологічна система мови ще не засвоєна. III період – йому притаманне засвоєння морфологічної системи. У дітей старшого дошкільного віку розвиток мовлення в нормі досягає досить високого рівня. Іде етап завершення засвоєння граматичної системи мовлення, удосконалюється зв'язне, монологічне мовлення, триває збагачення лексичної системи.

Практичні роботи дослідників дають змогу бачити, що діти з ЗНМ мають відхилення в розумінні відмінків і прийменників, неправильному їх вживанні в реченнях, опусканні прийменників, порушення в формуванні словозмін.

Саме тому у подальшому ми ставимо за мету дослідити рівень сформованості лексико-граматичної сторони усного мовлення дітей старшого дошкільного віку із ЗНМ. Створити ефективну логопедичну програму на основі використання методик для подолання даної проблеми, перевірити її значущість та ефективність у практичній діяльності.

РОЗДІЛ 2

ВИВЧЕННЯ СТАНУ ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНОЇ СКЛАДОВОЇ УСНОГО МОВЛЕННЯ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ІЗ ЗАГАЛЬНИМ НЕДОРОЗВИНЕННЯМ МОВЛЕННЯ

2.1. Методика діагностики стану лексико-семантичної складової усного мовлення дітей старшого дошкільного віку із загальним недорозвиненням мовлення.

Діагностична робота підпорядковується основним законам даного дослідження. Під час цієї роботи ми керувалися принципами, які було сформульовано Л. Виготським і доповнено іншими дослідниками (С. Рубінштейн, О. Лурія, О. Леонтьєв), зокрема таким принципом [46]:

«Принцип цілісного вивчення педагогічного явища чи процесу, що передбачає:

- максимальне використання системного підходу в дослідженні;
- встановлення зв'язку досліджуваного феномену із сутнісними силами особистості, тобто головним у її духовному світі (спрямованість, принциповість, вікові й статеві особливості, рівень загального розвитку, основні переконання);
- показ різноманіття зовнішніх впливів, що позначаються на формуванні якостей особистості, на ході педагогічного процесу, і виклад методики керівництва цими впливами з боку суб'єктів навчально-виховного процесу;
- розкриття механізму досліджуваного явища (рушійні сили, їх виникнення, розвиток, взаємодія, складові елементи та взаємозв'язок, етапи розвитку, умови і фактори, від яких цей розвиток залежить»);

- чітке визначення місця досліджуваного педагогічного явища в цілісному навчально-виховному процесі (його специфіка, загальні та часткові функції насамперед).

Принцип комплексного використання методів дослідження під час вивчення проблем педагогіки. [46] Доцільність використання принципу комплексного підходу до вирішення наукових педагогічних проблем зумовлено складністю самого педагогічного процесу, його діалектичністю. Окремий факт чи будь-яке явище в педагогіці тісно пов'язані з іншими, мають відкриті й закриті зв'язки, прості й складні залежності, у них переплітаються типове і своєрідне, загальне й індивідуальне, дитяче і доросле в найрізноманітніших комбінаціях. Тільки комплексний підхід може дати об'єктивне уявлення про досліджуване педагогічне явище. У зв'язку з цим принцип комплексного підходу до вивчення педагогічних проблем вимагає:

- багатоцільової установки під час вивчення педагогічних явищ, що відбивається у висуненні кількох дослідницьких завдань (вивчення сутності та структури явища, його рушійних сил, внутрішніх факторів, зовнішніх умов, шляхів і засобів педагогічного керівництва процесом формування явища з урахуванням усіх відомих теоретичних положень);

- охоплення якомога більшої кількості зв'язків досліджуваного процесу чи явища з іншими і виокремлення з них найсуттєвіших;

- урахування всіх зовнішніх впливів під час проведення дослідної роботи, усунення випадкових впливів, що спотворюють картину педагогічного процесу,

- багаторазової перевірки одного і того самого педагогічного факту за допомогою різних методів дослідження, постійної перевірки й уточнення одержаних даних;

- філософського, логічного і психолого-педагогічного аналізу одержаних у дослідженні результатів .

Принцип об'єктивності. [46] У межах педагогічного дослідження принцип об'єктивності займає особливе місце у зв'язку із занадто великою

кількістю суб'єктивних факторів у сфері навчально-виховного процесу. Кожен з учасників такого процесу є неповторною людиною, і те, що годиться стосовно одного з них, не підходить для іншого. Кожен з учасників навчально-виховного процесу – індивідуальність, до якої загальні положення слід застосовувати з великою обережністю.

Принцип об'єктивності вимагає: [46]

- перевірки кожного факту кількома взаємодоповнюваними та взаємокоригувальними методами вивчення суб'єктів навчально-виховного процесу;

- повторного огляду, уточнення здобутого фактичного матеріалу під час проведення експериментальної чи пошукової роботи;

- фіксації всіх проявів якостей та властивостей особистості, а не тільки тих, які свідчать про позитивні результати експерименту (для педагогічної науки важливо і те, що підтверджує та підвищує ефективність навчально-виховного процесу і те, що знижує його позитивні результати);

- зіставлення даних свого дослідження з даними інших дослідників, установлення подібності і розходження в характеристиці досліджуваних якостей і явищ;

- здобуття наукових даних шляхом порівняння думок різних учасників навчально-виховного процесу (порівняльна характеристика досліджуваного явища, процесу, якості з різних поглядів і позицій);

- постійного самоконтролю дослідника за власними переживаннями, емоціями, симпатіями й антипатіями, що нерідко дуже суб'єктивізує фіксацію наукових фактів (відомо, що кожний сприймає ті самі події, явища по-своєму).

Принцип єдності вивчення і виховання особистості. [46] Складність педагогічного експерименту полягає в тому, що досліднику треба одночасно вирішувати кілька завдань, що зумовлено його одночасною роллю експериментатора і педагога: перевіряти положення, гіпотези й узагальнювати результати експериментальної роботи; вивчати суб'єктів навчально-виховного

процесу і позитивно впливати на них, спонукати їх до самовивчення і самовдосконалення. У цих умовах нераціонально витратити час на виконання якого-небудь одного завдання. Досліднику треба поєднувати виконання кількох справ одночасно. Такий раціональний шлях наукового дослідження водночас має бути найбільш точним, достовірним, об'єктивним. Тому під час розробки методики наукового дослідження найважливіше завдання полягає в тому, щоб перетворити методи вивчення су'єктів навчально-виховного процесу в методи вдосконалення їх.

Принцип одночасного вивчення колективу й особистості. [46] Сутність особистості найкраще розкривається у взаємовідносинах з довкіллям; зрозуміти особистість, оцінити її можна тільки в процесі вивчення її колективної діяльності, колективних відносин. Тому вивчення особистості слід починати з вивчення групи чи колективу, в якому ця особистість формується, живе, діє. Це зумовлено такою залежністю: кожний прояв і властивість особистості мають дві сторони, одна з яких звернена до колективу, інша – до власного духовного життя. Щоб вивчити особистість, треба досліджувати колектив, щоб вивчити колектив, треба досліджувати особистість та її взаємини з довкіллям.

Принцип вивчення явища в зміні, розвитку [46]. Педагогіка відмовляється від вивчення явищ і процесів приватного порядку, якщо попередньо не вивчено ціле. Тільки на тлі загального розвитку особистості можна визначити її специфічні зміни. Педагогіка керується тут відомим принципом діалектики: сутність досліджуваного явища, процесу, якості можна вивчити, зрозуміти, виміряти лише у взаємозв'язку з іншими явищами, якостями, процесами у розвитку і суперечностях.

Принцип історизму зумовлений тим, що обов'язковим завданням стає перебудувати визначені раніше дані у галузі свого дослідження ще до початку експерименту. Пошуки аналогічних досліджень у минулому, використання методики чи окремих способів їх організації або показників і критеріїв дають можливість будувати порівняння, аналогії, бачити найбільш істотні її стійкі

зв'язки досліджуваного явища протягом тривалого часу, виявити тенденції, зміни педагогічних процесів, явищ. [46]

Мета експерименту: виявити рівень сформованості лексико-семантичної складової усного мовлення у дітей старшого дошкільного віку з загальним недорозвиненням мовлення III рівня.

Завдання констатувального етапу експерименту:

1. Дослідити стан лексико-семантичного компонента усного мовлення дітей старшого дошкільного віку з загальним недорозвиненням мовлення.

2. Виявити рівні сформованості лексико-семантичної сторони мовлення у дітей означеної категорії.

Експериментальною базою дослідження було обрано заклад дошкільної освіти № 13 «Купава» м. Суми.

У констатувальному експерименті брали участь дві групи дітей з загальним недорозвиненням мовлення старшого дошкільного віку: **основна група** – діти старшого дошкільного віку з загальним недорозвиненням мовлення III рівня (10 дітей), **група порівняння** – діти старшого дошкільного віку з нормативним мовленнєвим розвитком (10 дітей).

Отже, для розв'язання завдань констатувального експерименту була використана частина комплексної методики діагностики усного мовлення дітей із порушеннями мовлення Н. В. Серебрякової та Л. С. Соломахи. (Додаток А) [3]

В основній групі навчаються дошкільники з ЗНМ різного ступеня. Загальне недорозвинення мовлення характеризується порушенням всіх компонентів мовленнєвої системи – фонетико-фонематичної, лексико-граматичної та зв'язного мовлення.

Групу з 20 дошкільників із ЗНМ та НМР ми розділили на 2 підгрупи – основну групу (надалі позначимо як ОГ), до якої увійшло 10 дітей з ЗНМ, та групу порівняння (надалі – ГП), до якої увійшло 10 дітей з НМР.

Для диференціації отриманих даних щодо сформованості розвитку мовлення нами було виділено такі рівні: високий (100 – 90% успішності виконання завдань), достатній (90-70 %), середній (70–40% успішності) та низький (40% і нижче).

Методика дослідження лексики Н.В. Серебрякової, Л.С. Соломахи, яку було взято розділяється на 2 блоки: вивчення стану пасивного і вивчення стану активного словника. Означений блок діагностичної методики складається з завдань, метою яких є: вивчення словника конкретних іменників, узагальнюючих понять, іменників, що позначають частини тіла або предметів, професії, словника числівників, прикметників і антонімів.

Дослідження проходило індивідуально з кожною дитиною. Дітям логопедичної групи і дітям з групи загального розвитку були запропоновані одні й ті ж завдання. Для оцінки успішності виконання завдань використовувалася бальна система, запропонована в даних діагностичних методиках. Результати експериментального дослідження фіксувалися в протоколі, здійснювався переведення отриманих даних у відсоткові показники.

Згідно завдань, які були представлені у методиці Н.В.Серебрякової, Л.С.Соломахи для визначення рівня лексики, критерії оцінювання були наступними: вірний вибір оцінюється в 1 бал, невірний в 0 балів.

Дітям пропонувалося виконати завдання, метою яких було:

1. Оцінити стан пасивного словника.
2. Виявити рівень сформованості активного словника: номінативного, дієслівного, атрибутивного, словника числівників, прийменників, іменників, що позначають частини тіла і предметів, професії.
3. Дослідити здатність виокремлювати слова з семантичного поля.
4. Оцінити здатність добирати синоніми і антоніми.
5. Визначити рівень розуміння лексичних значень слів.

2.2. Характеристика рівнів сформованості лексико-семантичної сторони мовлення у дітей старшого дошкільного віку з загальним недорозвиненням мовлення.

Для аналізу отриманих результатів констатувального експерименту виділено 4 рівні розвитку лексико-семантичної сторони мовлення дошкільників із ЗНМ: високий, достатній, середній, низький.

Високий – передбачає 90%-100% правильного виконання усіх завдань.

Достатній – передбачає правильне виконання 70%-90% завдань.

Середній – правильне виконання 50%-70% завдань.

Низький – передбачає 0%-50% правильного виконання завдань.

У групі обстежуваних дітей високий рівень розвитку лексико-семантичної сторони мовлення дітей основної групи виявлено не було, у групі порівняння було виявлено у 4 дітей, достатній рівень – у 1 дитини основної групи та 5 дітей групи порівняння, середній рівень – у 7 дітей основної групи і 1 дитини групи порівняння; низький рівень виявили лише в основній групі – 2 дитини (Рис. 2.1., Рис. 2.2.).

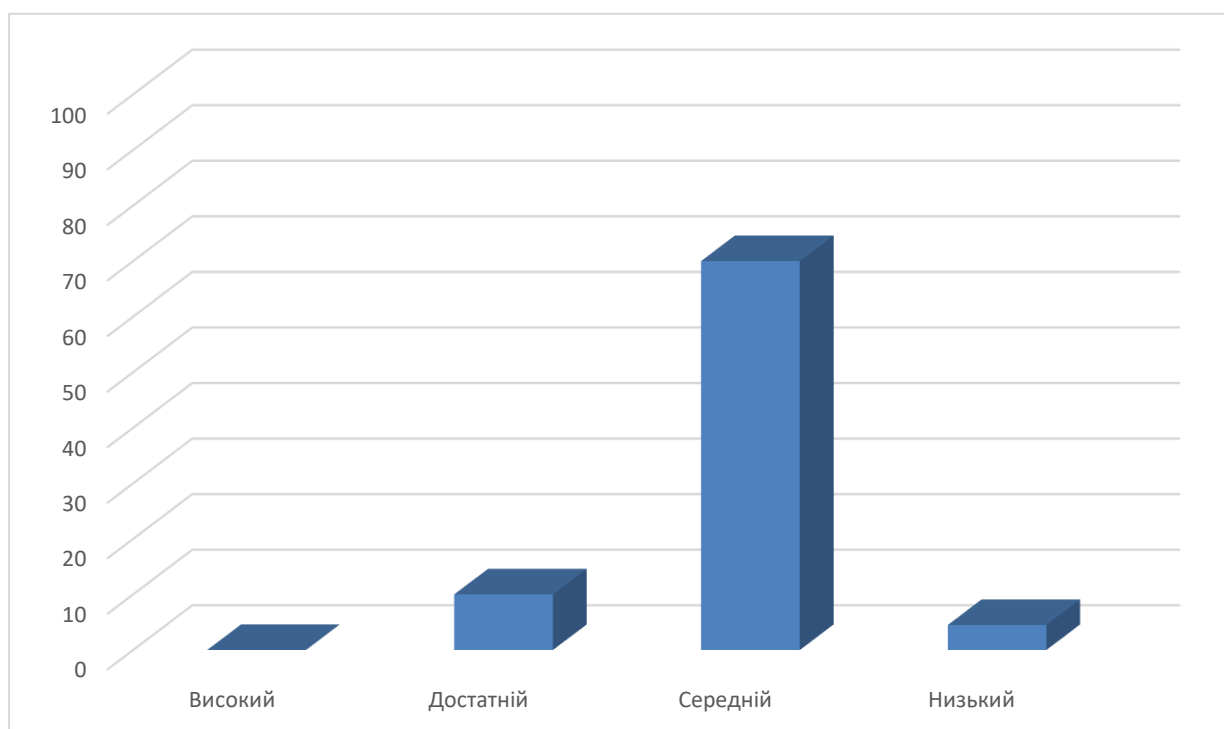

Рис. 2.1. Результати обстеження лексико-семантичної сторони мовлення старших дошкільників із ЗНМ III рівня (основна група)

Результати досліджень словникового запасу дітей з ЗНМ III рівня за методикою Н.В. Серебрякової, Л.С. Соломахи показали, що найменшу кількість балів діти отримували при виконанні завдань, пов'язаних зі словником прийменників, а також завдань на підбір синонімів. За допомогою прийменників діти намагалися висловлювати тільки просторові відносини. В цілому, показники за всі завданням даної методики не досягали високого рівня. Можна припустити, що причинами цього є випадковий характер асоціацій у дітей, малий обсяг семантичного поля, а також обмежена кількість зв'язків всередині поля.

При виконанні завдань на вивчення стану активного словника було відзначено, що кількісні результати нижче, ніж при виконанні тих же завдань на вивчення пасивного словника. Пов'язано це з розбіжністю в обсязі пасивного і активного словників. Діти з основної групи розуміють значення багатьох слів, обсяг їх пасивного словника є дуже близьким до норми, але

вживання слів в експресивному мовленні, актуалізація словника викликають в них великі труднощі.

Також необхідно відзначити труднощі при виконанні завдань на підбір узагальнюючих понять у дітей означеної групи, що відображає повільний темп розвитку словника і збільшення його в основному за рахунок слів конкретного значення.

Також слід зазначити, що в процесі впровадження розробленої нами експериментальної методики були відзначені деякі особливості словника дітей з ЗНМ III рівня: діти намагалися замінювати слова, зокрема, прикметники, невербальними засобами - жестами. Спостерігалися часті паузи, роздуми. Відзначалася бідність в виразах якісних ознак, одноманітність синтаксичних конструкцій, бідність і неточність висловлювань, а саме – була відсутня повнота і розгорнутих, скорочувалися ознаки опису.

Таким чином, кількісний аналіз показників дозволяє нам зробити висновок про те, що більшість дітей з ЗНМ III рівня (70 %) мають середній рівень лексичного розвитку, 20% дітей даної групи мають низький рівень, 10 % мають достатній рівень; діти, які досягли високого рівня за даною методикою, відсутні. (Рис.2.2., Рис. 2.3.)

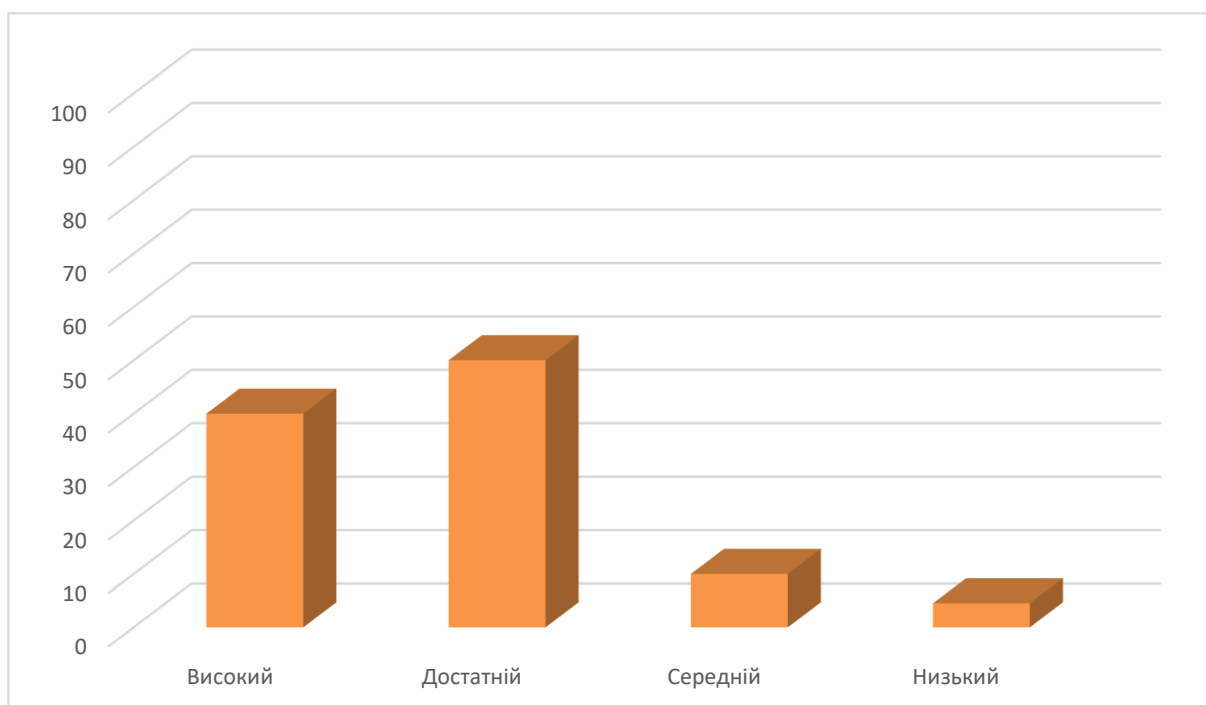

Рис. 2.2. Результати обстеження лексико-семантичної сторони мовлення старших дошкільників із НМР (група порівняння)

Аналізуючи дані, отримані при вивченні дітей нормативного розвитку можна констатувати, що всі діти виконали завдання на високому та достатньому рівнях, у них майже відсутня розбіжність між активним і пасивним словниками, не виявлено труднощів під час виконанні завдань.

На високому рівні у дітей розвинутий номінативний словник, а саме: словник іменників, прикметників та дієслів. Труднощі у дітей виникали при виконанні завдань, спрямованих на дослідження словника прийменників та їх розуміння. Також гарні результати діти показали при доборі синонімів та антонімів до поданих слів.

Результати досліджень словникового запасу дітей з нормативним мовленнєвим розвитком показали різницю кількісних та якісних показників даної досліджуваної групи в порівнянні з попередньою. Більшість з запропонованих завдань були виконані дітьми вірно і результати досягають високого та достатнього рівнів розвитку.

Отже, кількісні дані констатують, що більшість з них (50 %) мають достатній рівень, 40% високий рівень і лише 10% – середній.

Це може свідчити про те, що у дошкільників з ЗНМ III рівня рівень систематизації лексики і організації семантичних полів є значно зниженим, а розвиток цих процесів відстає від розвитку їх в нормі.

Таким чином, ми можемо зробити висновок про те, що в ході дослідження нами був констатований факт відхилення від вікових норм розвитку лексико-семантичної сторони мовлення у більшості дітей з ЗНМ III рівня старшого дошкільного віку. Нами було прийняте рішення про необхідність розробки та впровадження у життя експериментальної корекційної методики з розвитку лексико-семантичної складової усного мовлення дітей засобами казкотерапії з елементами LEGO конструювання.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 2

У констатувальному експерименті брали участь дві групи дітей з ЗНМ старшого дошкільного віку: основна група діти з ЗНМ III рівня старшого дошкільного віку (10 дітей), група порівняння – діти з НМР старшого дошкільного віку (10 дітей).

У процесі розв'язання поставлених нами завдань констатувального експерименту була використана частина комплексної методики діагностики усного мовлення дітей старшого дошкільного віку Н. В. Серебрякової та Л.С. Соломахи (Додаток А) [3].

У групі обстежуваних дошкільників високий рівень розвитку лексико-семантичної складової усного мовлення у дітей основної групи виявлено не було, у групі порівняння виявлено у 4 дітей; достатній рівень – у 1 дитини основної групи та 5 дітей групи порівняння; середній рівень – у 7 дітей основної групи і 1 дитини групи порівняння; низький рівень виявили у 2 дітей основної групи, у групі порівняння дітей з низьким рівнем виявлено не було.

У дітей із ЗНМ: бідність лексичного запасу (виявляється у незнанні основних слів, що позначають частини тіла, назв тварин та їх дитинчат, одягу, меблів, професій) відмічаються грубі помилки у використанні граматичних конструкцій; діти з ЗНМ користуються лише простими реченнями з двох-трьох, іноді чотирьох слів; порушена зв'язність і послідовність викладу; низька інформативність висловлювань; наявні пропуски смислових ланок і помилки; повтори слів, паузи у тексті; незавершеність смислового вираження думки; труднощі мовленнєвої реалізації задуму; необхідність допомоги педагога.

Натомість у дошкільників із НМР – словник обширний; побудова висловлювань достатньо логічна та послідовна; продовження розповіді цікаві, за сюжетом; використано різноманітні мовні засоби; розповідь відповідала змісту попереднього фрагменту та лаконічно з ним поєднувалася.

РОЗДІЛ 3

ДОСЛІДЖЕННЯ КОРЕКЦІЙНИХ МОЖЛИВОСТЕЙ КАЗКОТЕРАПІЇ У РОБОТІ З ДІТЬМИ ПЕРЕДДОШКІЛЬНОГО ВІКУ З ЗАГАЛЬНИМ НЕДОРОЗВИНЕННЯМ МОВЛЕННЯ

3.1. Система роботи з розвитку лексико-семантичної складової усного мовлення старших дошкільників засобами казко терапії та LEGO

У даний час діти дошкільного віку з загальним недорозвиненням мовлення мають певні проблеми з лексико-семантичною складовою усного мовлення і ми вирішили використати казкотерапію у поєднанні з LEGO для корекції та збагачення даної складової мовлення. Далі ми приведемо науково-теоретичне обґрунтування вибору даних засобів корекції для означеної категорії дітей.

Особливість конструктивної діяльності полягає в тому, що вона, як і гра, відповідає інтересам та потребам дитини дошкільного віку.

LEGO (з дат. Leg-godt – грай добре) – серії конструкторів, що являють собою набори деталей для збирання й моделювання різноманітних предметів. Перший конструктор LEGO з'явився у середині минулого століття. Відмінною рисою LEGO від інших будівельних комплектів послужило те, що він запропонував деталі, що скріплюються між собою, які в ході будівництва залишалися міцними і збалансованими. LEGO-конструювання наразі широко впроваджується та використовується у дошкільній педагогіці, тим самим сприяє всебічному розвитку дітей. [39]

Важливим, а можна сказати і невід'ємним у дошкільному віці засобом розвитку творчих та мовленнєвих здібностей є конструювання. Наразі діти мають змогу конструювати з різних матеріалів: із паперу, природного матеріалу тощо. Дітям дошкільного віку особливо подобається працювати з LEGO-конструктором. Головною перевагою даного конструктора є

яскравість, барвистість, поліфункціональність, що робить його відмінним від інших засобів, матеріалів, що використовуються для розвитку конструювання в закладах дошкільної освіти [76].

LEGO-конструювання ставить на меті розвиток та збагачення творчого потенціалу, досвіду дітей дошкільного віку в процесі ігрової й конструктивної діяльності. Діти дошкільного віку мають змогу гратися, створювати певні конструкції, досліджувати їх, отримуючи при цьому уявлення про навколишній світ, його влаштування, про світ людей, природи, предметів. Також діти вчаться узагальнювати певні поняття, здійснювати збір та аналіз інформації, працювати в команді. Конструктор LEGO дає змогу практично необмежено використовувати його для створення різних видів будівель та безлічі ігрових ситуацій. За допомогою конструктора відбувається стимуляція дитячої фантазії, активно сприяє розвитку дрібної та загальної моторики, зв'язного мовлення. Під час конструювання діти можуть самостійно, без втручання (допомоги) дорослих вирішувати завдання, що спрямовані для розвитку уяви [75].

Також широким є діапазон використання LEGO-конструктора з погляду розвивального значення для дітей. Він широко застосовується на заняттях різної спрямованості та може вирішувати такі завдання:

- розвиток розумових процесів, таких як: аналіз, синтез, порівняння, узагальнення, логічне мислення, запам'ятовування тощо;
- розвиток психічних процесів - пам'яті, уваги, сприймання;
- розвиток сенсорних здібностей;
- розвиток креативності (діти мають можливість втілювати у життя власні творчі ідеї);
- розвиток впевненості у собі, контролю над емоціями, вміння перемагати і програвати, відчуття власних сил, вміння ставити й досягати цілі; розвиває самостійність, вміння працювати в команді. [25, с. 5]

Вплив казки на мовлення дітей вивчали багато вітчизняних та зарубіжних вчених, зокрема В.О. Сухомлинський, К. Бюлер, Т.А. Репіна, Л.С. Виготський, Є.О. Фльоріна, В.І. Даль та інші.

Німецьким психологом та лінгвістом Карлом Бюлером спеціально було вивчено роль казки в загальному розвитку дитини. Характеристика героїї вичерпується двома трьома якостями, які дитина може зрозуміти і без пояснень. Т.О. Репіною було докладно простежено шлях сприйняття казки на дітей. У дітей з'являється розуміння тільки тоді, коли вони можуть спиратися на певні сенсорні еталони, тобто на ілюстрації, а не тільки на словесний опис. тому дітям потрібно опиратися не тільки на слухові образи, але і на зорові (ілюстровані казки). Вже у старшому дошкільному віці можливий узагальнений опис подій, тому надалі основні події повинні казок бути відображені не тільки у словесній формі, але в тому вигляді і в тій послідовності, в якій вони реально відбуваються. [59]

Відомим психологом Б.М. Тепловим було зазначено, що відсутність у дітей умінь і навичок гальмує розвиток і обмежує прояв їх здібностей. Тобто це твердження можна віднести до вміння дітей зв'язно висловлювати свої думки. Чим більше дитина слухає казки, тим більше еталонів мови і слів вона отримує, тим самим швидше у неї збагачуються пасивний та активний словники, розвивається зв'язне мовлення.

Л. С. Виготським було сказано, що «творча діяльність уяви знаходиться в прямій залежності від багатства і розмаїття колишнього досвіду людини, тому що цей досвід представляє матеріал, з якого створюються побудови фантазії. Варто зауважити, що казка приходить до дитини в ранньому віці і супроводжує її все життя. Вона є одним з найважливіших соціально-педагогічних засобів формування особистості. При слуханні і відтворенні казки функціонують і розвиваються основні мовні функції - експресивна і комунікативна» [11].

Є. О. Фльоріна справедливо вказує, що «літературні твори дають готові мовні форми, словесні характеристики образу, визначення, якими оперує дитина; важливо лише правильно їх зрозуміти і, засвоївши, правильно практично ними користуватися». [74]

Єдина мета навчання і виховання дітей засобами казкотерапії уособлює складний педагогічний процес, де виконання пов'язаних між собою завдань навчання і виховання веде до всебічного розвитку особистості дитини, збагачення її духовного світу, усіх складових усного мовлення, зокрема лексико-семантичної.

Говорячи про методи, які були нами використані, а саме казка в поєднанні з LEGO для корекції лексико-семантичної складової усного мовлення дітей предшкільного віку з загальним недорозвиненням мовлення.

На даний час у закладах дошкільної освіти активно впроваджуються методики всебічного розвитку, а зокрема, розвитку мовлення дітей, які пов'язані з використанням LEGO технологій. Ігри з конструктором включаються у навчальний процес на всіх стадіях, у режимні моменти, що дозволяє нам широко використовувати його під час нашого експериментального дослідження. Щодо казки, то вона служить еталоном літературної мови, який дає змогу бачити як потрібно будувати зв'язну розповідь, бачити яскраві образи через казку. Казка надає дітям можливість фантазувати, спонукає їх до творчості [12].

В.О. Сухомлинський казав про казку: «Вона є «чудодійним методом» розвитку усного мовлення дітей. Це «свіжий вітер, що роздуває вогник дитячої думки і мови. Завдяки казці дитина пізнає світ не тільки розумом, а й серцем, відкликається на події та явища навколишнього життя, висловлює ставлення до них. Початкове духовне виховання дитини відбувається також у казці». Використання казки як засобу розвитку творчого мовлення. Казка - це активна естетична творчість, що захоплює всі сфери духовного життя дитини - її розум, почуття, уяву, волю. Без казки - живої, яскравої, що оволоділа

свідомістю і почуттям дитини, неможливо уявити дитячого мислення і мови. Казка - це духовне багатство народної культури, пізнаючи яке, дитина пізнає серцем життя народу. Створення казок, за автором, - це одна із найцікавіших для дітей видів поетичної творчості. Водночас це важливий засіб розумового розвитку. Якби не творчість, не складання казок, мовлення багатьох дітей було б плутаним, а мислення - хаотичним. Саме казка задовольняє жадобу дитячого пізнання, інтерес до навколишнього. Чарівний і дивовижний, веселий і життєстверджуючий світ казок входить у душу кожної людини з дитинства, засіваючи її першими зернами добра, краси і справедливості» [68, 178-190].

У процесі проведення експериментального дослідження нами був використаний ілюстративний матеріал та LEGO конструктор.

Метою нашого дослідження було підготувати дітей до здатності сприймати казки, а саме відгадувати загадки про персонажів запропонованих творів; уточнення окремих слів або словосполучень, що містяться в використовуваному тексті, демонстрацію відповідних ілюстрацій, збагатити лексико-семантичну складову усного мовлення у дітей старшого дошкільного віку з загальним недорозвиненням мовлення, розвивати зв'язне мовлення.

Казки, визначені програмою навчання, читалися дітям двічі, даючи дітям вникнути в суть твору, в повільному темпі. При повторному прочитуванні нами використовувався прийом завершення дітьми окремих речень. Аналіз змісту казок був проведений у формі питання-відповідь. Наші питання були спрямовані на виділення основних моментів сюжетних дій, їх послідовностей, для визначення дітьми дійових осіб і найбільш значущих деталей розповідей. Паралельно з читанням казок дітям пропонувалося брати лего цеглинки, з якими під час прочитування логопедом казки, вони могли виконувати певні дії (самомасаж під час фізкультхвилинки, з'єднувати їх та отримувати певні сюжетні композиції і т.д.).

Під час занять у дітей спостерігався інтерес, відзначалися поступові поліпшення в розвитку зв'язного монологічного мовлення дітей, крім цього відзначалися поліпшення у звуковимові.

3.2. Динаміка розвитку лексико-семантичної складової усного мовлення у дітей старшого дошкільного віку з загальним недорозвиненням мовлення

На нашу думку, створення системи розвитку лексико-семантичної складової усного мовлення полягає у формуванні навичок та знань, що має проводитися в таких напрямках:

- розширення обсягу словника;
- формування структури значення слова;
- розвиток лексичної системності та семантичних полів;
- формування парадигматичних та синтагматичних зв'язків слів;
- розвиток словотворення;
- уточнення граматичного значення слова.

Мета експериментального навчання: розвитку лексико-семантичної складової усного мовлення дітей старшого дошкільного віку з ЗНМ III рівня засобами казкотерапії з елементами використання LEGO-технологій.

Завдання експериментального навчання:

1. Удосконалення навичок імпресивного мовлення дітей старшого дошкільного віку з ЗНМ III рівня.
2. Удосконалення навичок експресивного мовлення дітей старшого дошкільного віку з ЗНМ III рівня.
3. Впровадження здобутих знань у зв'язне мовлення дітей старшого дошкільного віку з ЗНМ III рівня.

Принципи експериментального навчання ґрунтуються на загальнодидактичних і спеціальнодидактичних принципах навчання.

До загальнодидактичних принципів навчання належать:

Принцип науковості. Сутність даного принципу полягає в тому, що всі факти, знання, положення і закони, що вивчаються, повинні бути науково правильними. [9]

Принцип системності і послідовності. Даний принцип є спрямованим на системній і послідовний виклад і вивчення навчальних матеріалів. [14,15,19]

Принцип доступності. Реалізація цього принципу передбачає дотримання основних правил таких як: від простого – до складного, від відомого – до невідомого, від близького – до далекого, а також потрібно обов'язково враховувати рівень розвитку дітей, їх індивідуальні особливості. [14,15,19]

Принцип зв'язку навчання з життям. Реалізація цього принципу полягає використанні під час занять життєвого досвіду, застосування набутих знань, умінь та навичок у практичній діяльності.

Принцип свідомості і активності. Даний принцип сприяє активізації пізнавальної діяльності дітей, викликає позитивне ставлення до процесу навчання, інтересу до навчального матеріалу [14,15,19].

Принцип наочності. Являється одним з основних принципів дидактики. Даний принцип має на меті виховувати спостережливість, формує певні соціальні досвіди та сприяє удосконаленню психофізичних можливостей [14,15,19].

Принцип міцності засвоєння знань, умінь і навичок. Реалізується даний принцип через повторення, запам'ятовування навчального матеріалу, виокремлення основних подій в процесі навчання [14,15,19].

Принцип індивідуального підходу. Сутність принципу полягає в оволодінні матеріалом відповідно до індивідуальних знань, умінь та здібностей [14,15,19].

Принцип емоційності. Для реалізації цього принципу педагог повинен запобігати появі негативних емоцій, аби забезпечити активізацію у дітей пізнавальної діяльності.

Спеціальнодидактичні принципи:

Принцип відображення реалізує розуміння змісту основних функцій, рівнів у розвитку людської психіки [14,15,19].

Принцип детермінізму розкриває причини психічного розвитку, його витоки. Він пояснюється двома обставинами:

Перша розкривається чрез те, що зміст психіки людини, її походження, формування та розвиток залежать від розподілу і споживання матеріальних і духовних засобів, суспільного, групового та індивідуального буття людини.

Друга обставина полягає в тому, що психіка людини – це результат взаємодії людини з соціальними, біологічними, природними чинниками [14].

Принцип активності психічного, свідомості розкривається через орієнтування того, хто досліджує при вивченні психіки, психічних явищ, що зовнішні та внутрішні обставини можуть відобразитися у свідомості людини у вигляді тих чи інших образів вибірково, цілеспрямовано, а не тільки дзеркально [14,15,19].

Принцип розвитку психіки, свідомості людини в діяльності, у взаємодії з середовищем дає нам зрозуміти, що психіка та свідомість людини як взємозалежні розвиваються через діяльність і взаємодію зі світом, під час спілкування з іншими людьми [14,15,19].

Принцип відносної самостійності психічних феноменів може нам вказати на те, що кожне психічне явище людини має не тільки своєрідність своїх фізіологічних основ, але і підпорядковується своїм закономірностям формування, функціонування, розвитку [14,15,19].

Принцип єдності конкретно-історичного підходу та змістовного аналізу в розуміння психіки людей дає змогу досліднику або спеціалісту

орієнтуватися на змістовний та ціннісний аналіз психіки людей, враховуючи конкретно-історичні умови їх життєдіяльності [14,15,19].

Передбачуваний результат. До кінця проєкту діти мали значно удосконалити навички власного мовлення, а, зокрема, його лексико-семантичного аспекту, та навчитися використовувати їх у власному спонтанному мовленні.

Експериментальна методика була впроваджена протягом трьох етапів:

1. Підготовчий етап – збір інформації.

2. Основний етап – впровадження експериментальної методики.

3. Заключний етап – визначення ефективності впровадження освітнього проєкту.

В експериментальному навчанні, що тривало з листопада 2020 року по травень 2021 року, нами було задіяно 10 дітей старшого дошкільного віку з ЗНМ (основна група), які навчалися на експериментальній базі (ЗДО №13 «Купава» м.Суми), також 10 дітей старшого дошкільного віку з ЗНМ склали групу порівняння (база проведення – ЗДО №30 «Чебурашка» м.Суми).

Для дітей основної групи на базі ЗДО №13 «Купава» м.Суми щомісяця проводилися по 1-2 заняття з розвитку лексико-граматичних категорій з використанням казкорерапії та 1-2 з LEGO-технології; в режимні моменти також були включені елементи казкорепії; додатково проводились консультації з батьками щодо можливостей використання казкотерапії та LEGO-технологій вдома.

Форми та методи експериментального навчання:

Форми роботи з казкою:

1. Аналіз казок.
2. Розповідь казок.
3. Постановка казок за допомогою ляльок.
4. Складання казок

Дані форми включали наступні види казки:

1. Артикуляційні казки
2. Пальчикові казки (розвивають дрібну моторику, графічні навички).
3. Фонетичні казки (уточнюють артикуляцію заданого звуку, автоматизують, диференціюють звуки).
4. Лексико-граматичні казки (збагачують словниковий запас, закріплюють знання граматичних категорій).
5. Казки, що сприяють формуванню зв'язного мовлення.
6. Казки з навчання грамоти (знайомлять зі звуками та буквами).

Комбінування різних видів роботи з казками полягали в використанні:

1. Логоказки дидактичного плану з включеннями різних вправ, виконання проб і тощо (Т. Д. Зінкевич-Євстїгнеєва) :

- артикуляційні.
- фонетичні.
- казки з навчання грамоті.

2. Логоказки, спрямовані на полісенсорний розвиток дитини з порушенням мовлення («казка» плюс «предметна діяльність») (О.Г.Івановська, О.О.Петрова, С.Ф.Савченко).

- пальчикові.

3. Логоказки-тренінги, насичені певними фонемами, словоформами, лексико-граматичними категоріями (авторські казки вчителів логопедів Г.А.Бистрова, О.А.Сизова, Т.А.Шуйська).

- лексико-граматичні.

4. Логоказки з модельованим змістом (Т.А.Ткаченко).

- казки, що сприяють формуванню зв'язного мовлення

Також нами під час казкотерапевтичних занять використовувалися елементи LEGO-технологій, а зокрема:

- використання LEGO під час артикуляційних вправ;
- використання LEGO для самомасажу;
- вправи для розвитку орієнтування у просторі з використанням LEGO

- розігрування казок з використанням LEGO

Діти з групи порівняння були залучені до традиційних форм навчання в ЗДО №30 «Чебурашка».

Для дітей старшого дошкільного віку з загальним недорозвиненням мовлення був розроблений спеціальний конспект заняття з розвитку мовлення та лексико-семантичної складової усного мовлення на тему: «Країна казок» з використанням засобів казки та LEGO. (Додаток Г)

Також під час занять дітям пропонувалися завдання з розвитку конструктивних умінь також за певною темою. Діти мали змогу показати свої вміння та пояснити суть завдання за допомогою поєднання казки з лего наприклад: Дітей було поділено на 3 команди, відповідно до кількості героїв казки, вони повинні без допомоги дорослих виконати завдання, дане вихователем, а саме конструювання за схемою, вони повинні відбирати і використовувати саме ті деталі, що підходять за розміром і формою. Після того, як збудують, вони презентують свої будиночки, також діти повинні були продовжити казку відповідно до історії героя казки, будиночок якого вони будували.

Дане дослідження спрямоване на повторне вивчення стану лексико-семантичної сторони мовлення дітей старшого дошкільного віку з ЗНМ, визначення змін щодо сформованості імпресивного та експресивного мовлення дітей із порушеннями мовлення, які приймали участь у експериментальному навчанні.

Обстежено 10 дітей старшого дошкільного віку з ЗНМ III рівня, які проходили експериментальне навчання на базі ЗДО №13 «Купава» та 10 дітей з ЗНМ III рівня старшого дошкільного віку, які не приймали участь в експериментальному навчанні (ЗДО №30 «Чебурашка»). Обстеження дітей проходило у відповідності з основними методичними вимогами. Отже, для розв'язання завдань експерименту була використана частина комплексної

методики діагностики мовлення дітей із порушеннями мовлення Н. В. Серебрякової та Л. С. Соломахи (Додаток А) [39].

У результаті повторного дослідження сформованості лексико-семантичного аспекту мовлення дітей, після впровадження експериментального навчання, нами були визначені також дві групи дітей: до першої (основної групи) увійшли 10 дошкільників з ЗНМ, що проходили експериментальне навчання (база – ЗДО № 13 «Купава»), до другої групи порівняння увійшли дітей із ЗНМ, що не приймали участь у експериментальному навчанні (база – ЗДО №30 «Чебурашка»).

На підставі отриманих даних за рівнем успішності дошкільників також розподілили на 4 групи – високий, достатній, середній, низький. Дані, отримані в результаті повторної діагностики рівня сформованості усного мовлення дошкільників ми занесли до графіків з якої видно, що у групі дітей із ЗНМ групи порівняння, відбулися не лише кількісні, але й якісні зміни. Проте, у дошкільників основної групи, що були залучені у систему експериментального навчання, ці показники значно вищі (Рис.3.1., Рис. 3.2.).

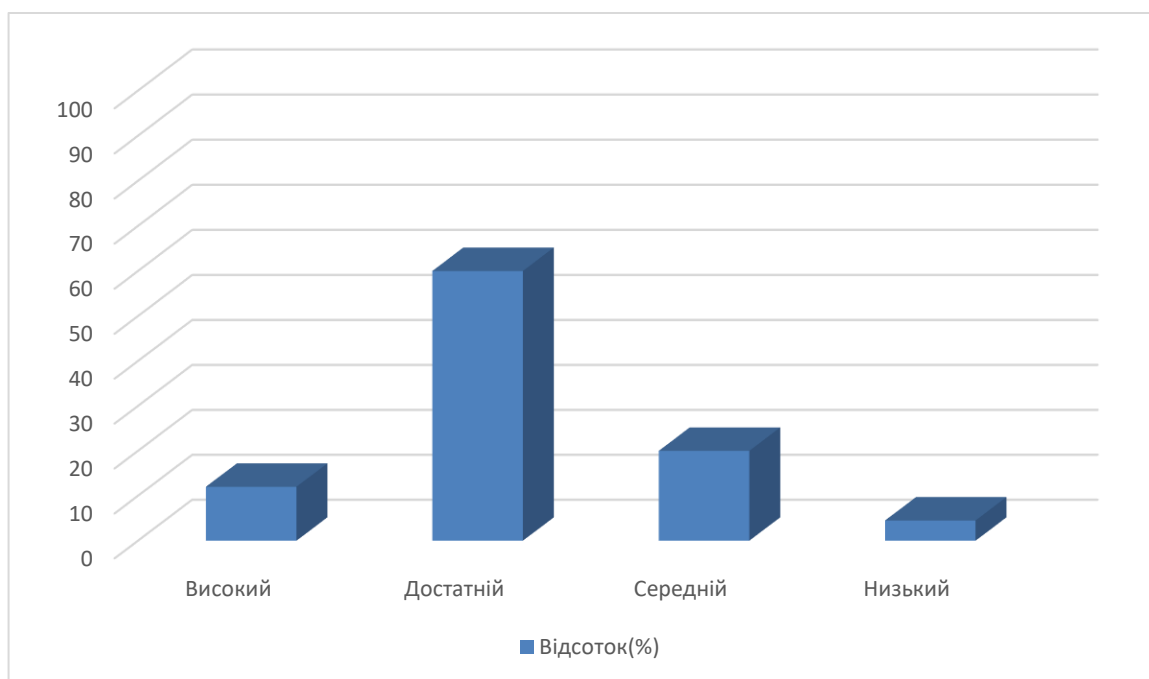

Рис.3.1. Результати повторного дослідження лексико-семантичної сторони мовлення у дітей старшого дошкільного віку з ЗНМ III рівня (основна група)

З результатів дослідження можна помітити, що більшість дітей склали групу, що впоралась з виконанням завдання на достатньому рівні – 60% дітей, 20% дітей на середньому рівні, 12% дітей на високому рівні, жодна дитина не опинилася на низькому рівні, що в свою чергу свідчить про те відбулися значні якісно-кількісні зміни у лексико-семантичному розвитку дітей з ЗНМ III рівня старшого дошкільного віку під час експериментального навчання.

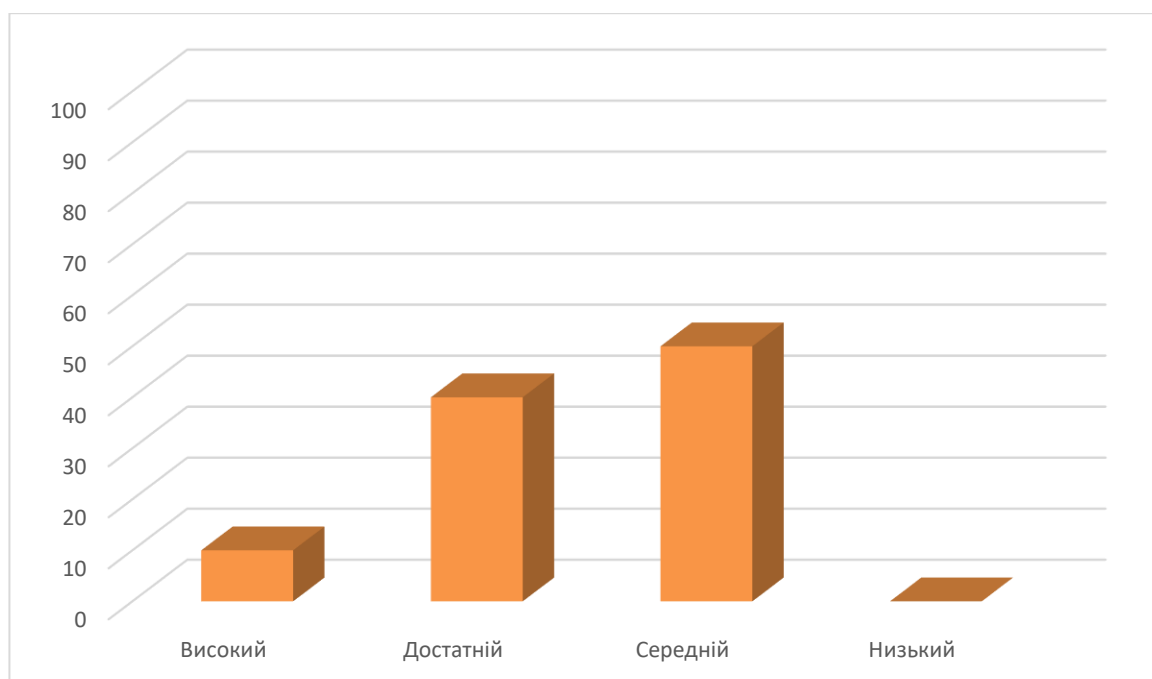

Рис.3.2. Результати дослідження лексико-семантичної сторони мовлення у дітей старшого дошкільного віку з ЗНМ III рівня (група порівняння)

З графіка можемо бачити, що у дітей, що навчалися в традиційній системі розвитку лексико-семантичних категорій показники дещо відрізняються і є менш успішними в порівнянні з основною групою Так, 50% дітей впорались з завданням на середньому рівні, 40% на достатньому рівні, 10% на високому рівні.

Результати діагностики дозволяють стверджувати, що передбачуване нами покращення результатів на початку дослідження підтвердилося. Тобто повторне дослідження показало, діти з ЗНМ після, проведення

експериментального навчання могли оперувати словником прийменників, підбирати синоніми. Прийменники більше не використовувались для висловлення просторових відносин, а навпаки були застосовані правильно за проханням логопеда. В цілому, показники за всіма завданнями даної методики значно зросли, що ми можемо бачити з графіка. У дітей розширився обсяг семантичного поля, а також кількість зв'язків всередині поля.

При виконанні повторних завдань на вивчення стану активного словника було відзначено, що кількісні результати досягли результатів, які були показані при вивченні пасивного словника на початку впровадження методики. Діти з основної групи розуміють значення багатьох слів, обсяг їх пасивного словника є дуже близьким до норми, актуалізація словника не викликала великих труднощів. Також необхідно відзначити, що зникли труднощі при виконанні завдань на підбір узагальнюючих понять у дітей означеної групи, що відображає близький до норми темп розвитку словника .

Також нами було визначено, що в процесі повторного проведення даної експериментальної методики були виключені деякі особливості словника дітей з ЗНМ III рівня, а саме: діти не замінювали слова зокрема, прикметники, невербальними засобами - жестами. Були відсутні часті паузи, роздуми.

Отже, експериментальна система з використанням казкотерапії та LEGO-технологій сприяє більш ефективному якісному та кількісному розвитку лексико-семантичної складової усного мовлення у дітей старшого дошкільного віку з ЗНМ III рівня.

ВИСНОВОК ДО РОЗДІЛУ 3

Розроблена нами експериментальна методика розвитку лексико-семантичної сторони мовлення дітей старшого дошкільного віку з ЗНМ з використанням казкотерапії та LEGO-технологій була впроваджена протягом трьох етапів (підготовчий, основний, заключний) та впроваджувалася у 2020-2021 н. р.

В експериментальному навчанні було задіяно 10 дітей із ЗНМ (ОГ), які навчалися на базі ЗДО № 13 «Купава»; для порівняння було долучено дітей із ЗНМ (КГ), які були залучені до традиційної системи логопедичного супроводу в ЗДО № 30 «Чебурашка».

У процесі роботи нами було запропоновано низку форм і видів роботи з казкою та LEGO. Так, у процесі експериментального навчання до корекційних занять нами було долучено: артикуляційні казки, пальчикові казки, фонетичні, лексико-граматичні казки, казки, що сприяють формуванню зв'язного мовлення, казки з навчання грамоті, а також різні види комбінування форм роботи з казкою. Під час казкотерапевтичних занять використовувалися елементи LEGO-технологій, зокрема: використання LEGO під час артикуляційних вправ; використання LEGO для самомасажу, вправи для розвитку орієнтування у просторі з використанням LEGO, розігрування казок з використанням LEGO.

Так, дані повторної діагностики проведеної після впровадження експериментального навчання показали, що рівень розвитку мовлення дітей із ЗНМ (ОГ) значно підвищився, збагатився, що доводить, обрана нами методика була підібрана вірно та ефективно впроваджена у навчання дітей .

ВИСНОВКИ

Таким чином практичні роботи дослідників з даної теми дають змогу бачити, що діти з ЗНМ мають певні труднощі в розумінні відмінків і прийменників, неправильному їх вживанні в реченнях, опусканні прийменників, формування словозмін є порушеними.

Саме тому для подальшого дослідження ми ставили за мету дослідити рівень сформованості лексико-граматичної сторони усного мовлення дітей старшого дошкільного віку із ЗНМ. Нами було створено ефективну логопедичну програму на основі використання методик для подолання даної проблеми, перевірено її значущість та ефективність у практичній діяльності.

Після обстеження у двох груп було виявлено наступні показники: у дітей із ЗНМ – бідність лексичного запасу (виявляється у незнанні основних визначень, що відносяться до позначень частин тіла, назв тварин та їх дитинчат, одягу, меблів, професій) відмічаються грубі помилки у використанні граматичних конструкцій; діти з ЗНМ користуються лише простими реченнями з двох-трьох, іноді чотирьох слів; порушена зв'язність і послідовність викладу; низька інформативність висловлювань; наявні пропуски смислових ланок і помилки; повтори слів, паузи у тексті; незавершеність смислового вираження думки; труднощі мовленнєвої реалізації задуму; необхідність допомоги педагога.

Натомість у дошкільників із НМР – словник обширний; побудова висловлювань достатньо логічна та послідовна; продовження розповіді цікаві, за сюжетом; використано різноманітні мовні засоби; розповідь відповідала змісту попереднього фрагменту та лаконічно з ним поєднувалася.

Розвиток лексико-семантичної складової усного мовлення дітей з ЗНМ із застосуванням казкотерапії та LEGO-технологій здійснюється за допомогою розширення розуміння та використання дітьми мовленнєвих засобів, розвитку асоціацій, поповненні та активізації словникового запасу,

просторових уявлень. Працюючи з засобами, відібраними нами для даної корекційно-розвивальної роботи, у дітей активно розвивалися комунікативні навички, формувалося бажання бути активними, вони проявляли ініціативу та вчилися слухати один одного, працювати в команді. На всіх етапах роботи була використана опора на наочність та сенсорні елементи у вигляді LEGO конструктора.

Нами було досягнуто поставлену на початку дослідження мету: дослідити рівень сформованості лексико-семантичної системи усного мовлення дітей старшого дошкільного віку із ЗНМ та створити ефективну логопедичну методику на основі використання інших методичних прийомів та засобів подолання даної проблеми, а також перевірити її ефективність у практичній діяльності.

На останок ми можемо бачити, що зіставлення результатів основної групи та групи порівняння дає можливість констатувати, що розроблена нами експериментальна методика розвитку лексико-семантичної сторони усного мовлення дітей передшкільного віку з ЗНМ із використанням казкотерапії та LEGO-технологій є ефективною як ми бачимо з результатів: словник дітей став значно ширшим, побудова висловлювань стала достатньо логічною та послідовною, діти продовжують розповіді за сюжетом, використовують у власному мовленні різноманітні мовні засоби; розповідь відповідала змісту попереднього фрагменту та лаконічно з ним поєднувалася.

Дана методика може бути рекомендованою для впровадження та використовуватися в роботі логопедами, вихователями логопедичних груп, психологами, студентами спеціальності «Спеціальна освіта. Логопедія», батьками дошкільників, тощо.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Аксенова Л.И., Архипов Б.А. Специальная педагогика М.: Издательский центр «Академия», 2004. 352 с.
2. Белова-Давид Р.А. Причины недоразвития импрессивной и экспрессивной речи у детей дошкольного возраста. Нарушение речи у дошкольников. М., 2002.
3. Богомолова А.И. Логопедическое пособие для занятий с детьми. М.: СПб.: Библиополис, 2004.
4. Божович Л. И. Личность и ее формирование в детском возрасте. Москва : Астрель, 2017. 300 с.
5. Бондар В. І., Синьова В.І. Дефектологічний словник: навч. посіб. К.: «МП Леся», 2011. 528 с.
6. Борякова Н. Ю., Матросова Т.А. Изучение и коррекция лексико-грамматического строя речи у детей с недостатками познавательного и речевого развития (на примере глагольной лексики, словоизменения глаголов и построения простых предложений). М. : 2010.
7. Варяхова Т. Г. Зразкові конспекти з конструювання з використанням конструктора ЛЕГО. Дошкільне виховання. 2009. № 2. С. 48-50.
8. Векшин Н. Н. Грамматика русского языка. Москва : Огни, 2016. 263 с.
9. Ветлугина, Н. А. Воспитание и обучение детей шестого года жизни: кн. для воспитателя дет. сада. Москва : Академия, 2016. 322 с.
10. Волкова Г.А. Методика психолого-логопедического обследования детей с нарушением речи. Вопросы дифференциальной диагностики. СПб., 2003. 61 с.
11. Выготский Л.С. Мышление и речь. М.: Изд-во Смысл; Эксмо, 2005.
12. Гавриш Н. В. Розвиток зв'язного мовлення дошкільнят: навч.-метод. посіб. К. : Вид. дім «Шкіл. світ»: 2006. 119 с.
13. Гаркуша Ю.Ф., Черлина Н.А., Манина Е.В. Новые информационные

- технологии в логопедической работе. Логопед. 2004. №2. С. 22-29.
14. Гетманська М. Казка чи казкотерапія? Виховання чи лікування? Психолог довкілля. 2012. №9. С.29-32.
15. Гвоздев А. Н. Вопросы изучения детской речи. Санкт-Петербург : Питер, 2017. 360 с.
16. Гербова О. Е. Развитие речи 4-6 лет. Москва : Академия, 2015. 290 с.
17. Гетманська М. Казка чи казкотерапія? Виховання чи лікування? Психолог. довкілля. 2012. №9. С.29-32.
18. Глухов В.П. Психолінгвістический підхід к дослідженню особливостей онтогенеза речової діяльності у дітей с системним недорозвитком речі. Практичний психолог и логопед. 2014. № 3. С. 7-11.
19. Глухов В.П., Горбачева А.В. Формирование навыков связных высказываний у детей старшего дошкольного возраста с общим недоразвитием речи. Логопед в детском саду. 2012. № 3. С. 32-40.
20. Глухов В.П., Шарапова Е.В. Формирование навыков связных высказываний у детей с общим недоразвитием речи в процессе игровой деятельности. Школьный логопед. 2012. № 3. С. 19-37
21. Гребенщикова Л.Г. Основы лялькотерапії. Галерея ляльок.СПб .: Мова, 2007. 80 с.
22. Грибова О. Е. Технология организации логопедического обследования. Москва : ВЛАДОС, 2015. 259 с.
23. Давидчук А. Н. Розвиток у дошкільнят конструктивного творчості М. : Гардарики, 2008. 118 с.
24. Дичковская И.М. Инновационные педагогические технологии. К., 2004.
25. Євсюкова А.В. Використання Лего-технологій у корекційній роботі з дітьми із вадами мовлення. Логопед. 2016. № 11. С. 5.
26. Жукова Н. С., Мастюкова Е. М., Филичева Т. Б. Преодоление общего

- недоразвития речи у дошкольников, второе издание. Москва : Просвещение, 1974. 400 с.
27. Жукова Н.С., Мастюкова Е.М., Филичева Т.Б. Логопедия. Основы теории и практики. М. : Эксмо, 2011. 312 с.
28. Запорожец А. В., Эльконин Д. Б. Психология детей дошкольного возраста. Москва : Просвещение, 1986. 347 с.
29. Захарова А. В. К вопросу о развитии грамматического строя речи у детей дошкольного возраста. Москва : Эксмо, 2016. 86 с.
30. Зацірінська О.В. Казка в гостях у психології. Психологічні техніки: казкотерапія М. : гуманит. изд. ВЛАДОС, 2003. 123с.
31. Зинкевич - Евстигнеева Т.Д., Грабенко Т.М. Практикум по креативной терапии СПб. : «Речь», 2001. 400 с.
32. Зінкевич-Євстигнєєва Т.Д. Шлях до чарівництва. Теорія і практика казкотерапії СПб. : Златоуст, 1998. 352 с.
33. Золова Л.К. Формирование лексико-грамматических средств языка у младших школьников с ЗНМ. Логопед. 2012. № 2. С. 76-82.
34. Карелина И.Б. Дифференциальная диагностика стертых форм дизартрий и сложной дислалии II дефектология. 2006. С. 10-14.
35. Качесов В.А. Основы интенсивной реабилитации при ДЦП. СПб. : ЭЛБИ-СПб, 2005. 112 с.
36. Каше Г. А. Подготовка к школе детей с недостатками речи. Москва : Педагогика, 1997. 299 с.
37. Кизилова В.В. Основи культури й техніки мовлення : навч. посіб. Луганськ : Знання, 2007. 126 с.
38. Ковшиков В. А. Психолінгвістика: теорія речової діяльності Москва : АСТ, Астрель. 2017. 24 с.
39. Комарова Л. Г. Строим из LEGO (моделирование логических отношений и объектов реального мира средствами конструктора LEGO). Москва : Линка Пресс, 2001. 88 с.

40. Корнев М.Н. Соціальна психологія Підручник. 2-ге вид., доп. і перероб. Київ: Геопринт, 2006. 400 с.
41. Крутецкий, В. А., Лукин Н. С. Психология ребенка. Москва : Просвещение, 1995. 322 с.
42. Кудзілов Д. Б., Зінкевич-Євстигнєєва Т. Д, Психодіагностика через малюнок в казкотерапії. СПб. : Мова, 2003. 146 с.
43. Кулагина И. Ю. Возрастная психология. Развитие человека от рождения до поздней зрелости. Москва : Сфера, 2016. 273 с.
44. Лалаева Р. И., Серебрякова Н. В. Коррекция общего недоразвития речи у дошкольников. Москва : Академия, 2015. 287 с.
45. Лапшин В.А., Пузанов Б.П. Основы дефектологии. М. : Просвещение, 1991. 143 с.
46. Леонова В. А. Формирование грамматического строя речи у детей старшего дошкольного возраста. Москва : ВЛАДОС, 2017. 312 с.
47. Лопатина Л. Комплексный подход в диагностике и коррекции общего недоразвития речи у детей. Дошкольная педагогика. 2010. №5. С. 32 - 35.
48. Лопатина Л. В., Серебрякова Н. В. Преодоление речевых нарушений у дошкольников (коррекция стертой дизартрии). Москва : Астрель, 2017. 192 с.
49. Лурія А. Р. Розвиток конструктивної діяльності дошкільника. Питання психології. 2005. №7. С. 27-32.
50. Львов М. Р. Основы теории речи. Москва : Академия, 2016. 311 с.
51. Макеева И.П. Сказка как средство развития эмоциональной сферы у дошкольников с нарушениями поведения. Дошкольное образование. 2002. № 1. С. 70.
52. Маркова А. К. Формирование грамматически правильной речи у детей. Москва : АСТ, 2014. 351 с.
53. Мухина В. С. Возрастная психология : учеб. пособие для вузов.

- Москва : Академия, 2015. 278 с.
54. Никашина, Н. А. Формирование речи и ее недоразвитие. Москва : Сфера, 2014. 275 с. 26.
55. Обухова Л. Ф. Детская психология : учеб. пособие для вузов. Москва : Юрайт, 2016. 324 с.
56. Богословский В. В., Ковалева Н. Т., Степанова А. А. Общая психология. Москва : Просвещение, 2016. 381 с.
57. Пеккер Т. В. Програма розвитку конструктивних здібностей дітей дошкільного віку «ЛЕГО-конструювання». 2010. 52 с.
58. Пермякова О. А. Формирование грамматического строя речи у старших дошкольников. Москва : Сфера, 2019. 213 с.
59. Попова М. И. Психология детей дошкольного возраста: развитие познавательных процессов. Москва : Академия, 2016. 282 с.
60. Притчі, казки, метафори у розвитку дитини. СПб. : Мова, 2007. 296 с.
61. Репина Т. А. Социально-психологическая характеристика группы детского сада. М. : Педагогика, 1988. -231 с.
62. Серебрякова Н. В., Соломаха Л. С. Диагностика нарушений речи у детей и организация логопедической работы в условиях дошкольного учреждения. Сборник методических рекомендаций, СПб.: «Детство-Пресс», 2000. 102 с.
63. Собонович Е. Ф. Речевое недоразвитие у детей и пути его коррекции. Москва : Классик стиль, 2014. 400 с.
64. Собонович Е. Ф., Чернопольская А. Ф. Проявления стертых форм дизартрии и методы их диагностики. Дефектология. 2014. № 4. С. 13-18.
65. Соколов Д.Ю. Казки та казкотерапія М. : Ексмо-прес, 2001; 2005. 224с.
66. Сохин Ф. А. Начальные этапы овладения ребенком грамматическим строем языка. Москва : Академия, 2017. 100 с.
67. Сохин Ф. А. Развитие речи детей дошкольного возраста. Москва :

- Академия, 2016. 200 с.
68. Спирова Л. Ф. Особенности речевого развития дошкольников с тяжелыми нарушениями речи. Москва : Академия, 2016. 388 с.
69. Сухомлинський В.О. Серце віддаю дітям К.: Радянська школа, 1977. 341 с.
70. Тамбовцева А. Г. Формирование грамматической правильности речи. Воспитание и обучение в детском саду. 2015. №3. С. 12-14.
71. Ткач Р.М. Казкотерапія дитячих проблем. СПб. : Мова; М. : Сфера, 2008. 118 с.
72. Трубникова, Н. М. Структура и содержание речевой карты : учеб.-метод. пособие; Урал. гос. пед. ун-т. Екатеринбург : [б. и.], 1998. 51 с.
73. Фесюкова Л.Б. Виховання казкою. Харків, 1996. 126 с.
74. Фешина Е. В. Лего-конструирование в детском саду: методическое пособие. Москва, 2012. 144 с.
75. Филичева Т. Б., Туманова Т. В., Чиркина Г. В. Воспитание и обучение детей дошкольного возраста с общим недоразвитием речи. Москва : Дрофа, 2015. 381 с.
76. Флерица, Е. А. Разговорная речь в детском саду. Москва : АСТ, 2017. 300 с.
77. Чех Є.В. Розкажи мені казку. СПб. : Мова; М. : Сфера, 2009. 144 с.
78. Шевцова Е. Е., Воробьева Е. В. Развитие речи ребенка от одного года до семи лет. Москва : Сфера, 2016. 200 с.
79. Шишова Т. Лечение сказкой Сельская школа. 2004. № 2. С. 104 - 107.
80. Эльконин, Д. Б. Детская психология: развитие от рождения до семи лет. Москва : Эксмо, 2015. 348 с.

ДОДАТКИ

Додаток А

**Схема обстеження дітей із загальним недорозвиненням мовлення
(від 4 до 7 років), Автор: Н. В. Серебрякова, Л. С. Соломаха**

Дослідження розуміння мовлення

1. Пасивний словник. (Відзначити обсяг словника. Точність розуміння значень слів.)

- Покажи, де лялька, стіл, стілець.

- Посади ляльку, ведмедика і т. Д.

2. Розуміння різних граматичних форм словозміни.

З 4 років:

2.1. Диференціація одини і множини іменників.

- Покажи, де: стіл - столи, будинок - будинки, стілець - стільці, дерево-дерева, береза - берези.

2.2. Розрізнення прийменниково-відмінкових конструкцій (з прийменниками в, на, по, під, над, перед, за, близько). : - Покажи, де ложка: в склянці, на склянці, під склянкою і т.д.

З 5 років:

2.3. Диференціація прийменниково-відмінкових конструкцій з прийменниками в - з, на - с, під - з-під: - Візьми лінійку з пенала, з-під пенала; - Поклади олівець в пенал , на пенал, під пенал.

3. Диференціація форм словотворення.

З 5 років:

3.1. Диференціація зменшувально-пестливих іменників:

- Покажи, де: будинок - будиночок, стілець - стільчик, ковдра - ковдрочку, подушка - подушечка, замок - замок.

3.2. Диференціація іменників з суфіксом -инк -:

- Покажи, де: виноград - виноградинка, намиста - намистинка, роса - росинка.

3.3. Диференціація дієслів з різними приставками: йшов, пішов, увійшов, вийшов, перейшов, зайшов, відійшов.

4. Розуміння словосполучень і простих речень.

4.1. Словосполучення.

- Покажи: ключем олівець, ключ олівцем, де господар собаки, де собака господаря, дочка мами, мама дочки.

4.2. Прості поширені пропозиції.

- Покажи картинку: Дівчинка рве квіти; Дівчинка грає в м'ячик; Дівчинка прибирає кімнату.

4.3. Питальні речення: - Кого ловить дівчинка? - Чим дівчинка ловить метелика? - Хто ловить метелика?

З 6 років:

4.4. Розуміння зв'язного мовлення.

ДОСЛІДЖЕННЯ ЛЕКСИКИ ТА ГРАМАТИЧНОГО ЛАДУ ЕКСПРЕСИВНОЇ МОВИ

1. Активний словник.

1.1. Конкретні іменники.

Пропонується назвати картинки за темами: «Іграшки», «Посуд», «Одяг», «Взуття», «Тварини», «Сім'я», «Меблі» та ін. - відповідно до програми закладу дошкільної освіти.

1.2. Узагальнюючі поняття.

Назвати одним словом групу предметів.

1.3. Іменники, що позначають частини тіла, частини предметів.

З 5 років:

- Частини тіла: голова, ноги, руки, ніс, рот, груди, живіт, шия та ін .

- Частини одягу: рукав, комір, гудзик та ін.

- Частини предметів меблів: спинка, ніжка, сидіння.

- Частини автомобіля: дверцята, колеса, кермо, кабіна.

З 6 років :

- Частини тіла: лікоть, коліно, пальці, ніготь.
- Частини предметів одягу: комір, манжета, петля.
- Частини автомобіля: кузов, кабіна, фари, мотор.
- Частини вікна: рама, підвіконня, скло.

1.4. Назва професій.

1.5. Дієслівний словник. Вживання дієслів при відповідях на питання.

3 5 років:

- Що ти робиш протягом дня? - Хто як пересувається? - Хто як кричить?

3 6 років:

- Хто які звуки видає?

- Хто що робить (з використанням назв професій)?

1.6. Прикметники.

Назва квітів.

3 4 років: білий, чорний, червоний, синій, зелений.

3 5 років: коричневий, рожевий, блакитний, помаранчевий.

Назва форми.

3 5 років: круглий, квадратний, трикутний, овальний, прямокутний.

1.7. Підбір антонімів (з 6 років):

добро – зло; високий – низький; горе – радість; легкий – важкий; друг – ворог; піднімати – опускати; хороший – поганий; давати – забирати; великий – маленький; купувати – продавати.

2. Стан словозміни.

3 4 років:

2.1. Вживання іменників у називному відмінку однини і множини:

стіл – столи; дерево – дерева; лялька – ляльки; вікно – вікна; вухо – вуха; стілець – стільці; слон – слони; горобець – горобці; рукав – рукава; пеня – пні;

2.2. Вживання іменників у непрямих відмінках без прийменника:

- У мене є (олівець); - У мене немає.. (олівця); -Я малюю.. (олівцями);
Тато пише.. (олівцем).

З 5 років:

2.3. Вживання форми родового відмінка множини іменників:

Багато чого?

Куля – куль; Стіл – столів; Будинок – будинків; Береза – берез; Чашка - чашки; Книга – книги; Дерево – дерев; Лист – листів; Стілець – стільців; М'яч – м'ячів; Ключ – ключів; Олівець – олівців.

2.4. Вживання прийменниково-відмінкових конструкцій (з прийменниками, на, під, над, за, близько).

2.5. Узгодження прикметників з іменниками в однині.

Назвати колір предметів:

куля - ..., відро - ..., плаття - ..., машина -..., черевик - . ..

2.6. Вживання словосполучень - числівників два і п'ять з іменниками:

будинок - два будинки, п'ять будинків

лялька - ...

жук - ...

куля - ...

З 6 років:

олівець - два олівця, п'ять олівців

ключ - ...

лев - ...

двері - ...

озеро - ...

3. Стан словотвору.

З 5 років:

3.1. Утворення іменників зі зменшено-пестливими суфіксами.

- Як назвати маленький предмет?

стіл - столик

лялька - ...

м'яч - ...

ложка - ...

будинок - ...

шафа - ...

ліжко - ...

миска - ...

береза - ...

З 6 років

гриб - грибок

горобець - ...

лисиця - ...

ковдра - ...

лист - ...

3.2. Утворення назв дитинчат тварин.

З 4 років:

у кішки – кошеня; у гусака - ... ; у лисиці - ...; у качки -

З 5 років:

У зайця - ... у білки - ...

у ведмедя - ... у вовка - ...

З 6 років:

у корови - ...

у коня - ...

у собаки - ...

3.3. Утворення прикметників від іменників (з 6 років):

- відносних (з чого зроблено):

дерево - дерев'яний

папір -

солома -

хутро -

пух -

цегла -

- присвійних (чий? чия? чиє?):

сумка мами - мамина

кофта бабусі -. ...

газета тата - ...

нора лисиці -

хвіст зайця ...

лапа ведмедя - ...

шерсть вовка - ...

3.4. Утворення префіксальних дієслів (з 6 років).

Назвати дії (Що робить хлопчик?):

ходить - йде - входить - виходить - переходить

біжить - тікає - вибігає - вбігає - перебігає

летить - ...

3.5. Утворення дієслів доконаного виду (з 6 років)

малював - намалював

писав - ...

робив - ...

Стан зв'язного мовлення

Пропонується переказ (для дітей 4-5 років), розповідь по серії сюжетних картинок (для дітей 6 років).

ПЕРСПЕКТИВНЕ ПЛАНУВАННЯ З КАЗКОТЕРАПІЇ

Жовтень	Тема заняття	Програмовий зміст	Форми організації, методи роботи	Організація розвиваючого середовища	Зв'язок з іншими видами діяльності
		<p>Формувати у дитини вміння уважно слухати розповідь дорослого, відповідати на запитання дорослого, відповідати на запитання «хто це?», «що це?», «де це?»; розширювати збагачувати активний словник дитини, використовуючи іменники, прикметники, інші частини мови; вправляти у звуконаслідуванні; сприяти використанню</p>	<p>1. Розповідання казки вихователем. 2. Дидактична гра «Так - ні». 3. Дидактична гра «Розклади в ряд». 4. Розповідання казки дітьми разом з дорослим. 5. Дидактична гра «Що де лежить?». 6. Розповідання казки дітьми з використанням настільного театру. 7. Гра – інсценування «Станемо так, як у казці». 8. Розвиток дрібної моторики рук. 9. Гра –</p>	<p>Фігурки героїв казки із настільного театру; сюжетні картинки; предметні картинки – дід, баба, онучка, собака, кішка, мишка; предметні картинки із зображенням овочів, іграшок, предметів побуту.</p> <p>Казкотерапія в роботі з дошкільниками. / Упор. Шик Л. А., Гаркуша Г. В., Тур Л. В., Рудик О. А. – Х.: Вид. група «Основа», 2012. – с. 121 - 129</p>	<p>Самостійна діяльність: ліпка «Гостинці для друзів».</p> <p>Бесіда «Моя родина».</p>

	<p>ю засвоєних слів у самотійном у мовленні; учити погоджувати свої дії під час інсценування знайомої казки; розвивати дрібну моторику; розвивати мислення – уміння відгадувати загадки; розвивати зорову увагу – уміння розглядати ілюстрації, упізнаючи зображення та силуети; слухову увагу – уміння вслуховувати ся мовлення дорослого; виховувати позитивні якості – впевненість у собі, сміливість, уміння</p>	<p>завдання «Подарунки героям казки»</p>		
--	--	--	--	--

Листопад	Казка «Ріпка»	Програмний зміст	Форми організації, методи роботи	Організація розвиваючого середовища (дидактичний матеріал, посібники)	Зв'язок з іншими видами діяльності (попередня та послідуєча робота)
		<p>Знайомити дітей із зменшувально – лагідний назвами тварин; знайомити з формами дієслів (прокидайся, піднімайся тощо); підводити до вміння виразно імітувати голоси тварин різною інтонацією (радість, прохання) та різним звучанням (голосно, тихо, шепіт); виховувати вміння за настроєм музики вгадувати дії та емоційний</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Читання казки 2. Пантомімічний етюд «Горе». 3. Вправи на ритмізацію «Природні явища». 4. Пригадування змісту казки. Інценування знайомства персонажів казки. 5. Ігри «Вгадай за рухами», «Вгадай за ритмом», «Вгадай за музикою». 6. Вправа на довільну напругу та розслаблення м'язів. 7. Гра – імпровізація за 	<p>Музичні твори: Ф. Шопен Skerzo №1, Д. Д. Шостакович «Святкова увертюра», М. І. Глінка «Марш Чорномора».</p> <p>Дудочки та дзвіночки.</p> <p>Шорохова О. А. Игралем в сказку: Сказкотерапія и заняття по розвитку речи дошкольников . – М.: ТЦ Сфера, 2007. – с. 15 - 21</p>	<p>Бесіда «Друзі допомагають у біді».</p> <p>На прогулянці: гра- вправа «Будь ласка».</p>

	<p>стан героїв; формувавши у дитини вміння уважно слухати розповідь дорослого; вчити відповідати на запитання дорослого; поповнити активний словник дітей назвами емоційних станів; вчити передавати ритмізацією природні явища; спонукати до виразної передачі у міміці та рухах емоційний стан (горе, прохання, втіха, радість); розвивати вміння довільно напружувати та розслабляти м'язи для зняття</p>	<p>змістом казок.</p>		
--	--	-----------------------	--	--

		тілесних бар'єрів.			
		Виховувати вміння за настроєм музики відгадувати дії та емоційний стан героїв та природних явищ; знайомити з відтіночними характеристиками слів (хвіст – хвостище, глаза – глазища, рыба - рыбища); знайомити з формою наказового способу дієслів (дай, візьми); підводити до вміння виразно імітувати голос тварин з відповідною інтонацією; поповнювати активний словник дітей	<p>1. Читання казки «Кіт Васька».</p> <p>2. Пантомімічний етюд «Здивування».</p> <p>3. Вправа на ритмізацію «Рухи героїв казки».</p> <p>4. Інценування зустрічі котика з коровою та лисичкою.</p> <p>5. Вправа на активізацію лексики.</p> <p>6. Вправи «Вгадай за рухами», «Вгадай за ритмом», «Вгадай за музикою».</p> <p>7. Гра – імпровізація за змістом казки.</p>	Музичні твори: Overture Zu «Euryanthe», К. М. фон Вебер; Р. Шуман «Traumerei», С. Бах «Concerto №2» Шорохова О. А. Играем в сказку: Сказкотерапия и занятия по развитию речи дошкольников . – М.: ТЦ Сфера, 2007. – с. 21 - 27	Бесіда «Що таке допомога іншим?». В групі: читання твору В. Маяковського «Що таке – добре, а що таке - погано».

		іменниками а прикметниками згідно до теми заняття; вчити передавати за допомогою ритмізації образ рухів героїв; спонукати до виразної передачі у міміці та рухах емоційний стан; довести до дітей зміст казки; підводити до спільного складання словесних описів сприйняття пантомімічних етюдів, темпоритмів, музичних ритмів.			
Грудень	<i>Казка «Кіт Васька»</i>	Програмний зміст	Форми організації, методи роботи	Організація розвиваючого середовища (дидактичний матеріал, посібники)	Зв'язок з іншими видами діяльності (попередня та наступуюча робота)
Дата		Виховувати вміння за настроєм	1. Читання казки «Добра темрява».	Музичні твори: Sonata Es – dur С. Бах,	Бесіда «Коли я боюся...»,

	<p>музики вiдгадувати дiї та емоцiйний стан героiв; знайомити з вiдтiнчними характеристи ками слiв (добрые – предобрые; страшно - престрашно); знайомити з формою наказового способу дiєслiв (спи, почивай, очi не вiдкривай); активiзувати словник дiтей прикметника ми та дiєслова до теми заняття; пiдводить до вмiння iмiтувати дзвiн дзвiночкiв, голос злого та доброго гномiв з рiзною силою голоса (шепiт, помiрно, голосно);</p>	<p>Обговорення змiсту. 2. Пантомiмiчний етюд «Страх». 3. Вправа на ритмiзацiю «Дзвiн дзвiночкiв». 4. Вправа на довiльне зняття напруги та розслаблення м'язiв. 5. Вправи «Вгадай за рухами», «Вгадай за ритмом», « Вгадай за музикою». 6. Гра – iмпровiзацiя за змiстом казки «Спи, Маша, спочивай». Активiзацiя лексики. 7. Гра – драматизацiя за змiстом казки.</p>	<p>Concerto g – moll A. Вiвальдi, Piano Sonata № 14 Л. ван Бетховен. Шорохова О. А. Играем в сказку: Сказкотерапи я и занятия по развитию речи дошкольников . – М.: ТЦ Сфера, 2007. – с. 27 - 33</p>	<p>«Чого я боюся».</p>
--	--	---	---	----------------------------

		вчити передавати за допомогою ритмізації образ рухів предмета (дзвіночки дзвенять); спонукати до виразної передачі у міміці та рухах емоційний стан (страх); розвивати вміння довільно напружувати та розслабляти м'язи для зняття тілесних бар'єрів (страх, сон).			
Грудень	<i>Казка «Добра темрява»</i>	Програмний зміст	Форми організації, методи роботи	Організація розвиваючого середовища (дидактичний матеріал, посібники)	Зв'язок з іншими видами діяльності (попередня та послідовна робота)
Дата		Виховувати вміння за настроєм музики відгадувати дії та емоційний	1. Читання казки «Рукавичка». 2. Вправа «Хто спочатку, хто потім».	Іграшкова рукавичка; сюжетні картинки із зображенням персонажів; картки із	Домашнє завдання: намалювати хатинки для тварин казки.

	<p>стан героїв; знайомити з ознаками та діями предметів (тепла, біжить, заважає, повчає); знайомити з формою наказового способу дієслів (не ходіть, не хвались, краще плавати навчись, допоможи, врятуй); підводити до вміння імітувати голоси героїв казки в різних проблемних ситуаціях (вихваляння, турбота, порятунок, повчання); вчити передавати за допомогою ритмізації образ рухів героїв казки (курочка</p>	<p>3. Розповідання та інсценування казки «Рукавичка» дітьми. 4. Дидактична вправа «Склади ціле». 5. Лабіринт «Знайди маму». 6. Вправи на розвиток лексичної та граматичної будови мовлення, зорової уваги. 7. Дидактична вправа «Відгадай загадку, розкажи казку». 8. Дидактична гра «Розстав по порядку».</p>	<p>завданнями; контурні зображення героїв казки. <i>Казкотерапія в роботі з дошкільниками</i> <i>и./ Упор. Шик Л. А., Гаркуша Г. В., Тур Л. В., Рудик О. А. – Х.: Вид. група «Основа», 2012. – с. 152 - 156</i></p>	
--	--	--	---	--

		<p>ходить по траві, біжить на поміч); спонукати до виразної передачі у міміці та рухах емоційний стан (страх, повчання, вихваляння); розвивати вміння доволіно напружувати та розслабляти м'язи для зняття тілесних бар'єрів (курча злякалось, курча сохне на сонці).</p>			
Січень	Казка «Рукавичка»	Програмний зміст	Форми організації, методи роботи	Організація розвиваючого середовища (дидактичний матеріал, посібники)	Зв'язок з іншими видами діяльності (попередня та послідовна робота)
Дата		<p>Ознайомити дітей зі змістом казки «Вовк та семеро козенят»; учити дітей</p>	<p>1. Читання казки «Хвастливе курча». 2. Пантомімічний</p>	<p>Іграшка курча. Музичні твори: Concerto g – moll А. Вівальді, Piano</p>	<p>Бесіди: «Що таке хвастливість?», «Треба допомагати один</p>

	<p>інсценувати казку; розвивати образне мислення; закріплювати знання про тварин та їх дитинчат; розвивати емоційність та виразність мовлення та рухів; формувати вміння орієнтуватись у лабіринті, промовляти пісню зі зміною інтонації та тембру голосу; виховувати бажання допомагати, співчувати, обігравати казку; продовжити знайомити з формою наказового способу дієслів (відчиніть).</p>	<p>етюд «Повчання».</p> <p>3. Пантомімічний етюд «Вихваляння».</p> <p>4. Пригадування змісту казки. Вправа на ритмізацію «Рухи героїв казки».</p> <p>5. Обговорення змісту казки.</p> <p>6. Вправи «Вгадай за рухами», «Вгадай за ритмом», «Вгадай за музикою».</p> <p>7. Вправа на активізацію лексики дітей.</p> <p>8. Гра – імпровізація за змістом казки.</p>	<p>Sonata № 14 Л. ван Бетховен.</p> <p>Шорохова О. А. Игралем в сказку: Сказкотерапия и занятия по развитию речи дошкольников . – М.: ТЦ Сфера, 2007. – с. 33 - 39</p>	<p>одному».</p>
--	---	---	---	-----------------

Лютий	«Хвастливе»	Програмний зміст	Форми організації, методи роботи	Організація розвиваючого середовища (дидактичний матеріал, посібники)	Зв'язок з іншими видами діяльності (попередня та послідовна робота)
Дата		Продовжити формувати у дітей уміння уважно слухати та чути розповідь вихователя, відповідаючи на запитання; збагачувати словник дитини за допомогою звуконаслідування та використанн я прикметникі в, іменників; погоджувати в мовленні іменники в родовому та в орудному відмінках; розвивати фізіологічне дихання; розвивати зорову увагу, зорову зосередженіс	<ol style="list-style-type: none"> 1. Читання казки «Вовк та семеро козенят». 2. Дидактична гра «Називай правильно». 3. Дидактична вправа «Заспівай пісеньку». 4. Інсценізація казки «Вовк та семеро козенят». 5. Гра – лабіринт «Проведи козенят до мами». 6. Вправа «Пригости тваринку». 	<p>Будиночок; картинки із зображенням свійських тварин; казка на фланелеграфі «Вовк та семеро козенят»; індивідуальні картки з лабіринтами; шапочки для драматизації.</p> <p>Казкотерапія в роботі з дошкільникам и./ Упор. Шик Л. А., Гаркуша Г. В., Тур Л. В., Рудик О. А. – Х.: Вид. група «Основа», 2012. – с. 158 - 163</p>	<p>Бесіда:</p> <p>«Коли я сам удома».</p> <p>Створення сімейного малюнка «Мама, тато та я – дружна родина».</p>

		<p>ть, уміння розглядати сюжетні картинки; виховувати вміння співчувати героям, дослухувати казку до кінця; розширювати уявлення дітей про жанри казки, допомагаючи зрозуміти замисел казки; допомогти сформувати мотиваційну оцінку персонажів казки, їх взаємини, використовуючи різні прийоми; учити переказувати казку по ролям за допомогою різних вправ, схем.</p>			
--	--	--	--	--	--

Березень	<i>Казка «Вовк та семеро козенят»</i>	Програмний зміст	Форми організації, методи роботи	Організація розвиваючого середовища (дидактичний матеріал, посібники)	Зв'язок з іншими видами діяльності (попередня та послідуєча робота)
Дата		<p>Виховувати вміння за настроєм музики відгадувати дії героїв; знайомити з образними висловами (тучки – хмурки, росинка – слезинка, цвіток – лепесток, темнота – темнотища, ветрище – свестище, дует – подует); вчити використовувати ці вислови у повсякденному житті; знайомити з формою наказового способу дієслів (покажись,</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Читання казки «Курочка Ряба». 2. Дидактична гра «Відгадай та допоможи». 3. Вправа на розвиток дрібної моторики. 4. Ігрова вправа «Хто що любить». 5. Етюд «Зустріч курочки та курчат». 6. Вправа «Продовж казку». 7. Інсценування казки. 8. Психологічний етюд «Покажи емоцію». 9. 	<p>Шапочка курочки; ширма; фігурки – персонажі казки із настільного театру; картинки із зображенням героїв казки – дід, баба, Курочка Ряба, мишка; яйце прости, яйце золоте; кошики – з горохом та квасолею.</p> <p>Казкотерапія в роботі з дошкільника; ми./ Упор. Шик Л. А., Гаркуша Г. В., Тур Л. В., Рудик О. А. – Х.: Вид. група «Основа», 2012. – с. 141 - 150</p>	<p>Розгляд проблемної ситуації «Як допомогти Курочці Рябі?».</p>

	<p>з'явись); підводити до вміння імітувати голоса героїв казки в різних проблемних ситуаціях (страх, здивування); вчити передавати за допомогою ритмізації природні явища (струмочок журчить, вітрище дує); спонукати до виразної передачі у міміці та рухах емоційний стан (здивування, страх); розвивати вміння довільно напружувати та розслабляти м'язи для зняття тілесних бар'єрів.</p>	<p>артикуляційна вправа «Посмішка».</p> <p>10. Рухлива вправа «Доріжкою до курочки».</p>		
--	--	---	--	--

Квітень	<i>Казка «Курочка Ряба»</i>	Програмний зміст	Форми організації, методи роботи	Організація розвиваючого середовища (дидактичний матеріал, посібники)	Зв'язок з іншими видами діяльності (попередня та послідовна робота)
Дата			<p>1. Читання казки «Ласкава квітка та сердиті хмаринки».</p> <p>2. Пантомімічні етюди «Здивування», «Страх».</p> <p>3. Вправа на ритмізацію «Природні явища».</p> <p>4. Вправа на зняття напруги та розслаблення м'язів.</p> <p>5. Вправи «Вгадай за рухами», «Вгадай за ритмом», «Вгадай за музикою».</p> <p>6. Вправи на активізацію лексики.</p> <p>7. Гра – імпровізація за</p>	<p>Музичні твори: Concerto g – moll А. Вівальді, Piano Sonata № 14 Л. ван Бетховен.</p> <p>Сюжетні картинки, намальовані квітка та хмаринки.</p> <p>Шорохова О. А. Игралем в сказку: Сказкотерапия и занятия по развитию речи дошкольников . – М.: ТЦ Сфера, 2007. – с. 39 – 45</p>	<p>Аплікація «Квітка - семицвітка».</p> <p>Бесіди «Що таке здивування?», «Правила справжньої дружби»</p>

			казкою «Ласкава квітка та сердиті хмаринки»		
--	--	--	---	--	--

ПЛАН РОБОТИ З LEGO

№ з\п	Тема, зміст занять	Дата проведення
	Листопад-Грудень	
1	<p>Знайомство з LEGO – конструктором. Вивчення назв деталей конструктора.(вчити називати предмет за формою (цеглинка), пластина, цеглинка із заокругленням, цеглинка зі скосом, тощо), закріпити колір, форму, послідовність кольорів. Розвивати пам'ять, увагу. Виховувати бажання грати у LEGO, посидючість, врівноваженість.</p>	I тиждень
2	<p>Тортик. Самостійно підбирати за кольором і по висоті конструктор: зелені і оранжеві, жовті і сині, блакитні і червоні цеглинки для тортика. Розвивати пам'ять, увагу. Виховувати посидючість.</p>	I тиждень
3	<p>Гра «Розклади за кольором». Закріпити колір конструктора LEGO (шість цеглинок). Розвивати вміння швидко по команді вихователя будувати башточки із шести цеглинок; пам'ять, увагу. Виховувати посидючість.</p>	II тиждень
4	<p>Телефон. Продовжувати розвивати інтерес до предметів найближчого оточення, удосконалювати вміння створювати предмети побуту. Виховувати наполегливість.</p>	II тиждень
5	<p>Телевізор. Удосконалювати вміння створювати різні за призначенням предмети побуту. Викликати інтерес до простого експериментування з окремими деталями LEGO . Сприяти розвитку гнучкості мислення та ініціативності.</p>	III тиждень
6	<p>Гра « Передай цеглинку LEGO ». Розвивати координацію рухів. Матеріал: цеглинки LEGO, «чарівна паличка». Хід гри: Діти стоять і колі.</p>	III тиждень

	Ведучий закриває очі. Діти, по команді ведучого «Передавай!», передають по колу цеглинку. За сигналом ведучого «Стоп!», ведучий відкриває очі . В кого з дітей опинилась цеглинка той стає ведучим.	
7	Стілець. Диван. Стіл. Продовжувати удосконалювати вміння створювати різні за призначенням предмети побуту. Спонукає до пошуку різних варіантів виконання однакових завдань. Гра «Хто швидше». Розвивати швидкість, увагу, координацію рухів, вміння працювати в команді. Швидко перенести цеглинки свого кольору в інший кошик.	IV тиждень
8	Ваза для осіннього листя. Вчити дітей створювати вазу та прикрашати її осіннім листям. Розвивати творчу уяву. Виховувати ціннісне ставлення як до власних конструкцій , так і до виробів інших дітей.	IV тиждень
9	Затишна кімната. (Колективне конструювання) Закріпити вміння дітей створювати з LEGO різні за призначенням предмети побуту. Заохочувати до поєднання окремих конструкцій у цілісну композицію. Формувати здатність до налагодження взаємодії у колективі, розуміння того, що кожен виконує частину завдання і в такий спосіб докладає зусиль до спільного результату. Виховувати працелюбність, почуття колективізму.	IV тиждень
10	Гра «Спритні рученята». Сприяти вправленню дітей у розрізненні цеглинок LEGO DUPLO за кольором, розвивати спритність, координацію рухів, виховувати потребу у спільній роботі для досягнення однієї мети.	I тиждень
11	«Дерева взимку». Спонукає обмірковувати задуми ігрових споруд, обирати необхідний	II тиждень

	матеріал із запропонованого, добирати потрібний колір, помічати недоліки у вже створених конструкціях і шукати можливості їх усунення.	
12	«Лісові ялиночки». Удосконалювати вміння створювати різні об'єкти природи (ялинки), спонукати до пошуку різних варіантів виконання однакових завдань. Виховувати працелюбність, наполегливість.	II тиждень
13	«Подарунок від Миколая». Заохочувати дітей зацікавлено та сміливо втілювати у своїх конструкціях враження від навколишнього світу. Викликати інтерес до простого експериментування з окремими деталями та готовими конструкціями.	III тиждень
14	Гра « Кольорові вогники». Розвивати вміння викладати цеглинки LEGO у визначеному порядку, дотримуючись певної ритмічності повторів кольорів. Сприяти розвитку спостережливості, уваги, вміння працювати у колективі.	III тиждень
15	«Новорічна ялинка». Спонукати дітей обмірковувати задуми ігрових споруд, доповнювати раніше виготовлені конструкції деякими деталями LEGO, надаючи конструкції нового змісту. Виховувати ціннісне ставлення до власних конструкцій та до виробів інших дітей.	IV тиждень
16	Гра « Чарівні сніжинки». Розвивати увагу, зорову пам'ять, координацію рухів та швидкість реакції дітей, закріпити знання про кольори і форму, про поняття «однаковий-різний».	IV тиждень
17	«Новорічна іграшка». Розвивати вміння, проявляючи творчу уяву, індивідуальні творчі здібності та нахили, створювати конструкцію з LEGO DUPLO. Спонукати дітей скласти невеликі описові розповіді про створені моделі.	
	Січень-Лютий	

1	<p>Парканчик. Вчити будувати парканчик, ставлячи цеглинки стоячи. Формувати уявлення про висоту предметів (високий, низький), знати призначення будівлі, обігравати свою будівлю використовуючи LEGO – фігурки людей, тваринок. Розвивати творче мислення, вміння вести розмову з дорослим та однолітками. Виховувати дружні доброзичливі стосунки.</p>	I тиждень
1	<p>Зупинка. Продовжувати вчити дітей створювати різні за призначенням споруди. Спонукаючи складати невеликі розповіді – описи про створені з LEGO моделі. Розвивати мовлення, мислення, творчу уяву.</p>	II тиждень
2	<p>Світлофор. Вчити дітей називати властивості предмета і правильно поєднувати кубики червоного, жовтого та зеленого кольору. Розвивати вміння обігравати створений предмет.</p> <p>Гра «Уважний світлофор». Удосконалювати навички основних рухів, формувати вміння дотримуватись правил гри; розвивати координацію рухів, спритність, увагу, вміння орієнтуватись у просторі.</p>	III тиждень
3	<p>Дорога для машин. Вчити дітей конструювати дорогу з бордюрами для машин, обирати необхідний матеріал, помічати недоліки у вже створених конструкціях та шукати можливості їх усунення. Розвивати творчу уяву, виховувати наполегливість, працелюбність.</p>	II тиждень
4	<p>Побудуємо будиночки. Вчити будувати за запропонованою інструкцією, враховуючи можливості кріплення деталей леґо-конструктора, передавати особливості предметів, зберігаючи їх образ довгий час після зникнення з поля зору. Формувати у дітей стійкий інтерес до конструктивної діяльності, бажання експериментувати, творити. Розвивати концентрацію уваги, пам'ять, дрібну моторику рук. Виховувати бережливе ставлення до</p>	IV тиждень

	домашніх тварин, повагу до своєї і чужої праці.	
5	Гра «Знайди споруду». Розвивати увагу, спостережливість, уміння співвідносити зображене на картці з моделями споруд. <i>Матеріал:</i> коробка з картками, моделі споруд. <i>Хід гри:</i> Діти по черзі дістають з коробки картку, уважно її роздивляються, називають, що зображено і шукають серед запропонованих моделей споруд. Той хто помиляється, бере іншу картку.	V тиждень
6	Гра «Таємнича торбинка». Вчити відгадувати деталі конструктора на дотик. Матеріал: конструктор LEGO, торбинка. Хід гри: Ведучий тримає торбинку з деталями конструктора LEGO. Діти по черзі беруть одну деталь і розпізнають її на дотик. Після витягують з торбинки і всім показують.	VI тиждень
7	На вулицях міста. (Колективне конструювання) Закріпити вміння дітей створювати з LEGO різні за призначенням споруди. Заохочувати до поєднання окремих конструкцій у цілісну композицію. Формувати здатність до налагодження взаємодії у колективі, розуміння того, що кожен виконує частину завдання і в такий спосіб докладає зусиль до спільного результату. Виховувати працелюбність, почуття колективізму.	VII- VIII тиждень
	Березень-Квітень	
1	Будуємо куб. Будувати куб з шести цеглинок так, щоб він не розпадався, дотримуючись відповідних кольорів угорі та внизу куба. Розвивати увагу, спостережливість.	I тиждень
2	Будуємо вежу. Будувати вежу з кубів, щоб вона не впала. Вчити зосереджуватись розвивати пам'ять, кмітливість, вміння працювати в парах.	II тиждень

3	<p>Запам'ятай розташування. Розвивати увагу, пам'ять, спостережливість. Хід гри: Вихователь будує будь – яку споруду. Діти запам'ятовують конструкцію, потім споруда закривається і діти намагаються по пам'яті побудувати таку ж. Хто виконує правильно, той стає ведучим.</p>	ІІІ тиждень
4	<p>Морозиво. Продовжувати розвивати інтерес до предметів найближчого оточення. Удосконалювати вміння створювати заданий предмет, експериментуючи з окремими деталями . Сприяти розвитку гнучкості мислення та ініціативності.</p>	ІV тиждень
4	<p>Цукерка. Печиво. Продовжувати вправляти дітей у створення окремих предметів. Спонукаати до пошуку різних варіантів виконання однакових завдань.</p>	ІV иждень
5	<p>Гра «Веселі фігурки». Закріплювати знання про геометричні фігури. Вправляти у зіставленні геометричних фігур з формами реальних предметів; розвивати спритність, увагу, координацію рухів; виховувати інтерес до рухової діяльності з цеглинками LEGO DUPLO. Хід гри: викласти на килимку з цеглинок геометричну фігуру, назвати її та запропонувати знайти в приміщені предмети схожі на цю фігуру.</p>	V тиждень
6	<p>Гра «Запам'ятайко». Вправляти дітей у вмінні розрізняти деталі за формою, кольором, кількістю штрихів, формувати вміння виконувати завдання відповідно до мети, аналізувати задані умови та оцінювати результат своєї роботи, розвивати пам'ять та мислення.</p>	VI тиждень
7	<p>Конструювання за задумом. Розвивати вміння, проявляючи творчу уяву, індивідуальні творчі здібності та нахили, створювати конструкцію з LEGO DUPLO. Спонукаати дітей скласти невеликі описові розповіді про створені моделі.</p>	VII тиждень

8	Солодкий подарунок. (Колективне конструювання) Заохочувати дітей до поєднання окремих конструкцій у цілісну композицію, формувати здатність до налагодження взаємодії у колективі, розуміння того, що кожен виконує частину завдання і в такий спосіб докладає зусиль до спільного результату. Виховувати працелюбність, почуття колективізму.	VIII тиждень
---	--	--------------

КОНСПЕКТИ ЗАНЯТЬ

Тема: «Країна казок»

Мета: продовжувати розвивати зв'язне мовлення, продовжувати вчити відповідати на запитання повними реченнями, утворювати прикметники з іменників, розвивати доказове мовлення, пригадувати зміст знайомих казок, сприяти глибокому знанню сюжету, вміти доводити свою думку, вивчити з дітьми прислів'я про дружбу. Активізувати мислення з допомогою проблемних завдань та вправ. Розвивати мовленнєву компетентність дітей під час нетрадиційної роботи з казкою, загальну, артикуляційну та дрібну моторику кисті рук, інтонаційну виразність мовлення, дикцію, удосконалювати навички розповідного мовлення, пам'ять, уяву, закріплення кольорів, логічне та креативне мислення, спостережливість.

Обладнання: лего-цеглинки, ілюстрації до казок, коректурні таблиці.

Хід заняття

Організаційний момент

Діти заходять до групової кімнати

У садочку новий день

Всім говоримо «Добрий день!»

Добрий день тобі й мені

Усім людям на землі.

Ігрова ситуація

– Діти, а чи любляете ви казки ?

– А які казки ви знаєте? («Колобок», «Коза-дереза», «Червона шапочка»),

Я їх теж дуже люблю, адже саме казочка веде нас в світ чарівних пригод та історій .

– Діти ,а звідки беруться казочки?(Їх складають письменники ,народ)

Дидактична гра “Підкажи слово”

Якщо в казці є чудо, то вона ...(*чудова*)

Якщо в казці є загадка, то вона...(*загадкова*)

Якщо в казці є мудрість, то вона ...(*мудра*)

Якщо в казці є дива, то вона ...(*дивовижна*)

Якщо в казці є добро, то вона...(*добра*)

-Діти, послухайте, хтось нам прислав послання (аудіо запис голосу Червоної Шапочки, яка просить про допомогу діток).

-Дорогі мої, малята, я добра Червона Шапочка, з чарівного Тридесятого королівства, звертаюся до вас за допомогою. В нашому королівстві всіма правилами злагода, добро та дружба. Всі казкові жителі проживали у мирі ,доки не з'явилася зла чаклунка зі своїми витівками, всіх пересварила, і поставила перед нами тяжкі завдання, а самі ми впоратися не можемо.

-Діти ,ми не можемо залишити Червону Шапочку без допомоги, тому повинні впоратися зі всіма завданнями.

Дидактична вправа «Добрий — злий»

-Згадайте, малята, Червона Шапочка в листі сказала, що жителі Тридесятого королівства пересварилися між собою, бо кожен має свою вдачу,настрій,емоції.

-Діти, а які бувають казкові герої? (*злі, добрі, сумні, веселі, хитрі*).

-Пропоную вам взяти в ліву руку червону цеглинку, а в праву – зелену. Я буду називати героїв, а ви будете піднімати червону цеглинку, якщо цей герой добрий, а зелену, якщо злий.

(*Колобок – добрий, Лисичка з казки про колобка – зла, Коза – Дереза – зла, Півник – добрий, Вовк – злий*).

Робота з коректурними таблицями «Казки» (3 цеглинками)

- Закрийте цеглинкою жовтого кольору казку, яка знаходиться в комірці справа від казки «Коза – Дереза».
- Накрийте цеглинкою синього кольору казку в першому рядку у другій комірці.

- Накрийте цеглинкою зеленого кольору казку в другому рядку у четвертій комірці.
- Червону цеглинку поставте на казку яка казка знаходиться між «Колоском» і «Троє поросят».
- Накрийте блакитною цеглинкою казку в третьому рядку у четвертій комірці.
- Назвіть казку, в якій зображена зима .
- Назвіть казки, в яких живе Лисичка (Цеглинкою якого кольору вона накрита)

Фізкультхвилинка

Кубик Лего непростий
 Він маленький, чарівненький...
 Ось цеглиночку візьмемо
 На голівку покладемо
 Всі присядемо гарненько
 Щоб не впала – потихеньку
 Обережненько встаємо
 І у руки знов візьмемо
 Покладемо на підлогу
 Самі вирушим по колу
 Біля іншої – зупинка,
 Знов до рук візьмемо цеглинку
 Між долонями стискаємо
 І навколо повертаємо
 З нею весело стрибати
 Можна в схованки пограти...
 Ще малюнок намалюємо І сусіду подаруємо
 Лего в руки ми візьмемо
 І на місце повернемо

-Поки ми з вами відпочивали погляньте, ще одне завдання потрібно вирішити. Перед вами лежать картки розгляньте їх уважно та знайдіть правильні картинки до них.

Дидактична гра «Виправ помилки у казках»

(Діти серед карток шукають правильний варіант і обґрунтовують свою відповідь.)

– Як називається твоя казка? (*Курочка Ряба*)

Розкажи, що у ній не так було спочатку

– А у тебе яка? (*Коза – Дереза*)

– Прокоментуй вчинки Кози.

– А у тебе про що казка? (*Ріпка*)

– Який висновок можна зробити прочитавши цю казку?

-Малята, а я знаю прислів'я про дружбу. «Де дружніші, там сильніші». Давайте разом повторимо. Антон, Влада повторіть ви. (Стук у двері. З'являється Червона шапочка з корзиною). Аудіозапис голосу Шапочки, яка дякує малятам і повідомляє, що все у їхньому казковому королівстві добре і вона принесла дітям подарунки.

-Діти, а яка зараз пора року? – (*Весна*)

Тож давайте збудуємо з LEGO, які принесла нам Червона шапочка, квіточку та зробимо чаклунці приємне і можливо вона стане добрішою.

(Діти стають по парах, біля кожного у кошиках стоїть набір конструктора LEGO DUPLO та схема квітки.)

Молодці, дітки, впоралися із завданнями чаклунки. Червона шапочка передасть їй від нас подарунки.

Підсумок

- Яке завдання вам найбільше сподобалося виконувати?
- Що нового ви сьогодні навчилися робити?
- Які казки ми з вами пригадали?
- Що нам сьогодні допомагало в роботі? Що ми робили з лего? [7

Конспект заняття для дітей старшої логопедичної групи

На тему: «Подорож до Країни Казок»

Мета: Вчити дітей впізнавати і називати казкового героя за допомогою предметних речей які належать казковим героям та визначати риси характеру. Вчити висловлювати своє ставлення до героїв, оцінювати їхні вчинки, робити висновки щодо поведінки. Вчити правильно відповідати на запитання за змістом казок, використовуючи різні типи речень, дотримуючись правильного порядку слів. Формувати вміння відповідати повними реченнями на запитання вихователя, слухати один одного і доповнювати відповіді товаришів. Активізувати мислення з допомогою проблемних завдань та вправ. Розвивати мовленнєву компетентність дітей під час нетрадиційної роботи з казкою, загальну, артикуляційну та дрібну моторику кисті рук, інтонаційну виразність мовлення, дикцію, удосконалювати навички розповідного мовлення, пам'ять, уяву, закріплення кольорів, логічне та креативне мислення, спостережливість.

Виховувати вміння справлятися із завданням колективно та в групах. Виховувати цікавість до казок, товариських стосунків між дітьми, потреби у мовленнєвому спілкуванні.

Матеріал та обладнання: запис голосу Кози, мультимедійна презентація до заняття, конверт з флешкою, килим-літак з цифрами-пазлами, конверти з малюнками героїв казок «Ріпка», «Рукавичка», чарівний мішечок, Лепбук «Улюблені казки», Дидактична гра «Потяг турботи від Гнома», Дидактична гра «Ринг-дінг».

Хід заняття

Доброго ранку, доброго дня!

Все навкруг добрим хай буде щодня!

Дорослі і діти, звірята і квіти,

І я рада з вами цей день зустріти!

Сьогодні у нас ніби свято –

Гостей зібралось багато.

Ану ж до них ви поверніться, Привітайтеся, посміхніться!

Діти вітаються

Доброго ранку, сонце привітне!

Доброго ранку, небо блакитне!

Доброго ранку, у небі пташки!

Доброго ранку тобі і мені!

Діти сідають на стільчики

(За шторою біля вікна на повітряній кулі прив'язаний конверт)

Вихователь : Діти, погляньте, осінній вітерець приніс до нас кульку, а на ниточці конверт. Читаю, що написано на конверті. «Дітям з дитячого садочку». Вірно це нам! (дістаю з конверту флешку). Вам цікаво, що на ній записано? Послухаємо?(Діти сідають. Вмикаю слайд із звуком).

« Любі діти, звертається до вас Коза з казки «Вовк і семеро козенят». Злий вовк налякав моїх козенят і вони розбіглися по різних казках. Допоможіть мені , будь-ласка, знайти козенят».

- Ну ,що ж допоможемо для Кізеньки? Але щоб знайти всіх козенят, потрібно вирушити в подорож до Країни Казок.

- А скажіть який казковий транспорт ви знаєте? (Чоботи-скороходи, ступа, мітла, летючий корабель).

- Сьогодні ми будемо подорожувати на килимі-літаку. Але з ним щось не так.

Щоб килим злетів потрібно вставити цифри у відповідний отвір та зайти по порядку.

(Діти беруть цифри, по черзі заходять на килим і вставляють їх в отвір).

Нумо, очі закриваємо...

В Країну Казок вирушаємо.

Килимочку поспішай,

Двері в Казку відчиняй! Звучить звук літака.

- Ось ми й потрапили в Країну казок. (слайд 1) (Діти сідають)

Завдання I

- Відгадайте, в яку казку потрапило перше козеня?

З деревинки зробили,

В човен посадили

Він їм рибки наловив

І зміючку обдурив.

- Як називається казка? (слайд 2) «Івасик-Телесик»)

Щоб козеня потрапило до своєї матері потрібно виконати завдання.

—А яку чистомовку ми знаємо про Телесика?

Чистомовка-гімнастика «Телесик».

Азка-азка-азка – у нас гостює казка.

Ід-ід-ід – жили баба і дід. (Показують хустинку кулачками і вуса пальцями)

Ими –ими-ими – вони були старими. (Прищурюються, імітують ходьбу з паличкою)

Есик-есик-есик– з'явився в них Телесик. (Руки розведені в сторони, радісний погляд)

Авав-авав-авав – у човнику він плавав. («Веслюють»)

Ибку-ибку-ибку – ловив матері рибку. («Закидають вудку»)

Ихо-ихо-ихо – трапилось з ним лихо. (Руки на щоках, нажаханий погляд)

Ївна-ївна –ївна – украла його зміївна. (Роблять «змійку» рукою)

Ивий-ивий-ивий – Телесик був кмітливий. (Права рука на поясі, лівим вказівним пальцем махають)

Есик-есик-есик – врятувався наш Телесик! (Плескають)

- - Молодці діти , виконали завдання і перше козеня потрапило до своєї матері. (слайд No).

Завдання II

- Послухайте уважно , в яку казку потрапило друге козеня?

Сидить півник на печі

Їсть смачненькі калачі.

Ось лисичка прибігає,

Півника мерщій хапає.

Біжить котик рятувати,

В лиски півника забрати

(слайд Noдо казки «Котик і півник»).

- Щоб козеня потрапило до своєї матері, потрібно перевірити, чи добре ви знаєте у казки:

Дидактична гра «Що не так?»

На слайдах — ілюстрації до казок, на яких навмисне зроблені помилки. Дітям потрібно пояснити, що тут не так.

—Герої казок – такі самі веселуни, як і ми. Вони теж люблять посміятися і пожартувати. Тому надіслали нам свої фотографії. Але фотографії ці жартівливі.

Щось тут не так... Що саме – скажіть нам ви.

На ілюстрації до казки «Ріпка» дід витягує цибулю

Замість колоска із казки півник знайшов квіточку.

Замість колобка баба спекла пироги.

Троє поросят лякає лисиця , а не вовк.

Звірі заходять у шапку ,а не в рукавичку.

- Молодці діти, виконали завдання і друге козеня потрапило до своєї матері. (слайд No).

Завдання III

- Відгадайте, в яку казку потрапило третє козеня?

На городі виростала

Сили й росту набирала.

Став тут дід усіх скликати,

Щоб красуню виривати

- Як називається казка?(слайд No)... до казки Ріпка

- Щоб козеня потрапило до своєї матері, виконати завдання.

Дидактична гра «Чарівний мішок»

У скриньці зібрані різні речі, які належать казковим героям з різних казок та мультфільмів. Нам треба назвати чиї це речі і, які риси характеру у цього казкового героя?

Колосок (казка «Колосок» головні герої - Півник – добрий, працьовитий,справедливий,мишенята-ліниві,безтурботні)

«Червона шапочка» (весела, довірлива смілива)

«Рукавичка»-(вона чарівна бо в неї влізло багато тварин, а звірі всі добрі дружні, бо дозволяли один одному потрапити до рукавички)

«Золотий ключик» («Буратіно» - добрий, сміливий, веселий, кумедний)

«Банка з варенням»(Карлсон - добрий, цікавий, солодкий)

«Фонендоскоп» (Лікар Айболіт - добрий, сміливий, відважний, розумний)

«Лопата змії з Телесика» («телесик» - Сміливий , довірливий, кмітливий, добрий. «змія» - зла, недобра)

-Виконали завдання і третє козеня потрапило до своєї матері. ? (слайд No).

Завдання IV

- Відгадайте, в яку казку потрапило четверте козеня?

З соломи дід його зробив

І бочечки засмолив,

А солом'яний дивак

Поприклеював звірят.

- Як називається ця казка? (слайд No). до казки «Солом'яний бичок»)

- Щоб козеня потрапило до Кози потрібно виконати такі завдання.

Дидактична гра «Поверни на місце казкових героїв»

- Діти, погляньте, ось у мене є конверти. Зараз я вам їх роздам. Поки я буду роздавати, ви подивіться якого вони кольору. А тепер будь ласка, підійдіть до столу , знайдіть картинку такого ж кольору, як у вас конверт та сядьте на свої місця. Переверніть. Вам цікаво що там у конвертах? Подивіться. (розповідь дітей) Так , то є казкові герої. Ваше завдання розкласти казкових героїв на картинку, вони вам допоможуть розпізнати казку. Ви вже здогадалися які у вас казочки? (у дітей в синіх конвертах казка «Рукавичка», в зелених «Ріпка». Діти розкладають у правильній послідовності звірів. Вихователь під час роботи задає запитання загадки по казках для дітей)

- Виконали завдання і четверте козеня потрапило до своєї матері

Фізкультхвилинка.

Йти у ліс , шукати казки
забажалося малятам (крокують).
В ліс прийшли всі без зупинки ,
дружно встали всі навшпиньки, (ходьба навшпиньки).
Йдуть тепер вже не малята,
а маленькі лисенята.(руки в боки, витягувати носочки вперед при
ходьбі)
Під кущами присідали.
зайця в лісі виглядали (стати навпочіпки).
Заєць вискочив прудкий —
Заєць вискочив швидкий (стрибки).
А назустріч нам вовчисько —
зайця він угледів близько (ходьба широким кроком).
Думав, що спіймає в лісі,
та ведмідь став на узліссі (йдуть на зовнішній стороні стопи).

Завдання V

- Відгадайте, в яку казку потрапило п'яте козеня?

Сидить дівчина в корзині

На ведмежій дужій спині,

А чому ж вона сховалась Від ведмедя-не призналась?

- Як називається ця казка? (слайд No). .. до казки «Маша і ведмідь»)

- Щоб козеня потрапило до своєї матері, ми повинні виконати завдання.

Дидактична гра « Потяг турботи від Гнома»

- Правильно виконали завдання і п'яте козеня потрапило до своєї матері (слайд No).

Завдання VI

- Відгадайте, в яку казку потрапило шосте козеня.

Знайшов півник колосок,

Змолотив борошна мішок.

Спик негайно у печі

Пиріжки та калачі.

Мишенят не пригощав,

Бо жоден з них не допомагав.

- Як називається ця казка? (слайд No до казки «Півник і двоє мишенят»).

- Щоб козеня потрапило до своєї матері треба пограти у гру.

Дидактична гра «Ринг – Дінг»

Маленькі різнокольорові резинки ляляток одягають на пальці так як зображено на малюнку-зразку . Можна звернути увагу дітей на поняття «всі», «кожен», «всі крім одного». Наприклад: «Усі пальчики прикрашені», «На кожному пальчику резинка», «Усі прикрашені, крім одного».

-Молодці дітки, виконали ми завдання і давайте подивимося чи повернулося шосте козенятко до своєї матері (слайд No)

Завдання VII

- Відгадайте, в яку казку потрапило сьоме козеня?

Як ходила по лужку,

Поламала ніжку,

Подружки залишили

Далі собі полетіли.

- Як називається казка? (слайд No)... до казки «Кривенька качечка»)

- Щоб козеня потрапило до своєї матусі, потрібно пограти в гру.

Робота з лепбуком « Казкові відповідності»

- Молодці, давайте подивимось чи потрапило козеня до своєї матусі.

(слайд No із звуком).

«Молодці, діти, дякую вам за допомогу. Ви усі добре впорались із завданнями .

Малята, ви були розумні, кмітливі і знайшли всіх козенят. (слайд No).

- Що означає цей слайд? (показ фото з дитячого садочку)

- Це означає , що нам вже час повертатися до садочку.

(діти сідають на килим, кожен займає своє місце на цифрі. Звучить звук килима).

Нумо очі закриваємо...

І в садочок вирушаємо...

1-2-3 – повернулись з Казки ми.

(сідають на стільчики)

Підсумок заняття

- Чи сподобалася вам подорож?

- Що сподобалося найбільше?

- Які казки ми сьогодні пригадували?

- Хто з дітей був найактивнішим?

- Хто з дітей був найуважнішим?

Частина заняття з LEGO конструювання

Де люди використовують справжні цеглинки? (*на будівництві ; для будування будинків тощо*).

Будинки будують не лише люди, а й тварини. Прослухайте уривок казки, який я вам зараз прочитаю.

«Та ось надійшла осінь. Сонце вже не так добре припікало, сиві хмари тягли над пожовклим лісом.

– Пора нам подумати про зиму, – сказав якимось Наф-Наф своїм братам, прокинувшись рано-вранці. – Я вже тремчу від холоду. Ми можемо застудитись. Треба нам збудувати будинок і зимувати разом під одним теплим дахом. Але його братам не хотілося братись за роботу. Куди приємніше останніми літніми днями гуляти й стрибати по лузі, аніж рити землю і тягати каміння.

– Встигнемо! До зими ще далеко. Ми ще погуляємо, – сказав Ніф-Ніф і перекинувся через голову.

– Коли треба буде, я сам собі збудую дім, – сказав Нуф-Нуф і ліг у калюжу.

– І я так само, – додав Ніф-Ніф.

– Ну, як собі хочете. Тоді я сам один будувавиму собі дім, – сказав Наф-Наф.

– На вас не чекатиму....»

– Давайте пригадаємо, в якій казці це було? У кого були такі будинки? (*«Троє поросят» Розгляд картинки до казки*)

– Які будинки побудували поросята?(*із соломи, із гілок, із цегли*)

– Що сталось із будинками Нуф – нуфа та Ніф – ніфа?

– Чому вовк не зміг потрапити до будинка Наф – нафа?

– Нуф – нуф та Ніф – ніф не змогли побудувати міцні будинки, тому що не вміли. Давайте допоможемо поросяткам побудувати будинки із цеглинок.